

Izgradnja civilnog društva i njegov razvoj kroz prizmu Vjerovjesnikovog životopisa

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

„Allah obećava da će one među vama koji budu vjerovali i dobra djela činili sigurno namjesnicima na Zemlji postaviti, kao što je postavio namjesnicima one prije njih, i da će im zacijelo vjeru njihovu učvrstiti, onu koju im On želi, i da će im sigurno strah sigurnošću zamijeniti; oni će se samo Meni klanjati, i neće druge Meni ravnim smatrati. A oni koji i poslije toga budu nezahvalni – oni su pravi grješnici.“ (En-Nur, 55)

Uvod

Zahvala pripada Allahu, neka je mir i spas na Allahovog Poslanika, njegovu porodicu, ashabe i sve one koji ga slijede, a zatim:

Pisao sam i čitao mnogo o životu Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, te zapazio da su briga za čovjeka, njegov društveni život, te uspostava pravde i jednakosti od najvažnijih stvari s kojima je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, došao. A kako da to ne bude srž njegove misije kada Allah o njemu kaže: „A tebe smo samo kao milost svjetovima poslali.“ (El-Enbija, 107) Ova milost ogledala se ponajprije u brizi za normalan život i olakšavanju životnih potreba uz dodatnu brigu o ahiretskoj sreći.

Zapazio sam da je ova tematika rasuta unutar knjiga Sunneta i Sire a o tome sam već pisao u svojoj knjizi iz oblasti Sire pod nazivom „Allahov Poslanik, i posljednji Vjerovjesnik“. Također sam na ovu temu izlagao na različitim naučnim konferencijama pa me to ponukalo da napišem zaseban esej pod naslovom „Izgradnja civilnog društva i njegov razvoj kroz prizmu Vjerovjesnikovog životopisa“, s namjerom da ovu temu približim savremenima te onima koji proučavaju različite kulture kako bi vidjeli da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, bio ispred svoga vremena kada je u pitanju ustrojstvo civilnog društva i ostvarenja pravednog, slobodnog i dostojanstvenog života kako za muslimane tako i za nemuslimane koji su željeli da žive mirnim životom i prihvatili integraciju u društvo uz izvršavanje dužnosti i obaveza.

Allaha molim da nam podari lijepi završetak i da nam podari prisebnost.

Molim Ga da uzdigne i ojača ummet Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem.

Predgovor

Postoji mnogo različitih definicija civilnog društva. No, osnovno značenje ovog pojma jeste da je riječ o zajednici ustrojenoj zakonima koje kontroliše državna vlast.

Čovjek prevashodno brine o svome poslu i životu ali mnogi brinu i za zajednicu i uvijek su spremni da zarad sveopće koristi učestvuju u njenom ustrojstvu.

Inače, pojam civilno tj. građansko dolazi od riječi grad od kojeg se također izvode pojmovi kao što je civilno ili urbano društvo koje podrazumjeva pridržavanje normi civilizacije. Grad je, stoga, ono što okuplja i vezuje ljude na principima ustrojstva i društvene odgovornosti.

Bilo je jasno od samog početka njegove misije da Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, teži ka uspostavljanju blagonaklone države i pravednog sistema u kojem bi se, uz pravdu i milost nad ljudima primjenjivao Allahov zakon i u kojem bi se obožavao Uzvišeni Allah te propagirala Njegova Jednoća (Tevhid). Već u prvim danima misije u Mekki, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je svojim ashabima priopćavao radosne vijesti o tome da će se islam proširiti na sve strane i da će svojim različitim sistemima nadvisiti postojeće. Grad Mekka iz kojeg je poruka islama krenula kao i okolna mjesta bili su uređeni na principima paganskih običaja i tradicije koji su u velikoj mjeri bili nepravedni. U takvom društvu nisu postojale posebne legislativne norme niti institucionalni sistem kao ni pravedno sudstvo.

Islam je došao da reguliše i sačuva kako Allahova tako i prava Njegovih robova. U tom kontekstu posebno se ističu milost, pravda i jednakost uz obavezno poštivanje svih pet esencijalnih životnih vrijednosti. Baš onako kako su to spomenuli autori poput imam Gazalija u svome djelu el-Mustasfa, kao i imam Šatibija u svome djelu el-Muvafekat koji pišu o dobročinstvu u svakom segmentu života uz odgovarajuću unutrašnju i vanjsku politiku koja će da pazi na sve aspekte civiliziranog urbanog društva.

Kada je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, shvatio da preobražaj Mekke u jedno muslimansko društvo i državu biva otežan počeo je da traga za drugim mjestima i plemenima koja bi ga pomogla i stala uz islamsku državu. U toj državi muslimani bi živjeli u miru i solidarnosti te stasavali u novu zajednicu koja će preteći sve ostale zajednice. Takva zajednica vezana za Allaha i Njegov zakon vodila bi čovječanstvo ka sreći i blagostanju jer bi bila pravedna kako prema sebi tako i prema

pripadnicima drugih konfesija koji žele živjeti dostojanstveno. Da bi postigao svoj cilj, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je u danima hadža počeo da obilazi plemena u potrazi za onima koji će ga pomoći i pružiti mu utočište kako bi oformio zajednicu koja će biti sposobna za samoustrojstvo ali i za odbranu pred eventulanim nasrtajem njenih neprijatelja.

Uz Allahovu pomoć, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, našao je ono što je tražio u Ensarijama iz Medine. S njima se susreo u danima hadža a oni su ga saslušali i povjerovali u njega. Bili su spremni da svoj grad učine sjedištem njegove misije i očekivane države i mirne zajednice muslimana te da mu pomognu u organizaciji i ustrojstvu na putu ka ostvarenju tog cilja.

Vjerovjesničko ustrojstvo administrativnih poslova i funkcija te državno uređenje i sve ono što se od primjera može naći u knjigama Sire i Sunneta bili su osnova iz koje se crpilo kako bi se ustrojio islamski sistem te admistracija države i zajednice.

Njegovi ashabi su proživljavali mnogo nepravde dok su bili u Mekki ali ih je on obveseljavao i govorio im da će doći dan u kojem će nepravda biti potisnuta a pravda uspostavljena ne samo u Mekki nego na svim mjestima koje su oni poznavali. Kada mu se Habbab b. el-Eret, r.a., požalio na ono što trpi od uznemiravanja i zatražio od njega da dovi protiv onoga ko mu je nepravdu nanio, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: „Allah će sigurno upotpuniti ovu stvar (vjeru) tako da će putnik slobodno ići od Sane do Hadramevta ne bojeći se nikog osim Allaha i vuka za svoje stado.“¹

Allah je obećao da će islam pobijediti i da će muslimani postati namjesnici na zemlji te da će uspostaviti vlast kroz sistem koji će garantovati stabilnost jer će objediniti između zakona i njihove praktične primjene te vladati na način da vjerska legislativa reguliše ovosvjetske norme. Ovo je obećanje jasno izrečeno u riječima Uzvišenog: „Allah obećava da će one među vama koji budu vjerovali i dobra djela činili sigurno namjesnicima na Zemlji postaviti, kao što je postavio namjesnicima one prije njih, i da će im zacijelo vjeru njihovu učvrstiti, onu koju im On želi, i da će im sigurno strah sigurnošću zamijeniti; oni će se samo Meni klanjati, i neće druge Meni ravnim smatrati. A oni koji i poslije toga budu nezahvalni – oni su pravi grješnici.“ (En-Nur, 55)

Biti namjesnikom na zemlji znači vladati, ustrojiti zakone, voditi politiku i upravljati svime.

¹ Buhari u svome Sahihu, Kitab el-megazi, Bab ma lekije en-Nebijju we ashabuhu min el-mušrikine fi Mekke, 5/238.

Allahovom Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, bilo je sasvim jasno da će islamski politički sistem kojeg je utemeljio, neminovno naslijediti tadašnje svjetske sisteme kao što su Perzijsko i Rimsko carstvo. S tim u vezi, Džabir b. Semure, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „Skupina muslimana će osvojiti Perzijsko carstvo.“¹ Također, prilikom kopanja rova kada je alatom udario o kamen neposredno pred bitku na Hendeku, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: „Allah je najveći, dati su mi ključevi Šama. Tako mi Allaha, ja vidim crvene šamske palate. Zatim je alatom udario drugi put i kazao: Allah je najveći, dati su mi ključevi Perzije. Tako mi Allaha, ja vidim bijele palate Medaina.² Zatim je alatom udario treći put i kazao: Allah je najveći, dati su mi ključevi Jemena, ja vidim gradska vrata Sane s ovog mjesta gdje stojim.“³

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, odgajao je svoje ashabe na tome da teže ka širenju islama na različite strane svijeta i uspostavljanju institucionalnog, vjerskog, administrativnog i političkog sistema.

Od prvih dana kada je započeo svoju misiju, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, težio je ka uspostavljanju posebnog sistema koji će privoliti ljude na pravednost i jednakost. Pored toga što je bio nosilac časne misije poslanstva Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je u isto vrijeme obnašao i funkciju vrhovnog lidera islamske države. U tom periodu svoje ashabe je pripremio da nakon njega upravljaju cijelim svijetom i na njemu prošire vjerovanje u Allahovu jednoću (tevhid) i uspostave pravdu.

Medinska povelja (ustrojstvo medinskog društva)

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je kroz svoju misiju nastojao da ustroji pravednu zajednicu koja će brinuti za prava ljudi, njihovo dostojanstvo i sigurnost. Jednom riječju, došao je s ispravnom vjerom: „A onaj koji želi neku drugu vjeru osim islama, neće mu biti primljena, i on će na onome svijetu nastradati.“ (Alu Imran, 85)

Pred ljudima je bio slobodan izbor da prihvate ili ne prihvate islam: „U vjeru nema prisiljavanja – Pravi put se jasno razlikuje od zablude! Onaj ko ne vjeruje u šejtana, a vjeruje u Allaha – drži se za najčvršću vezu, koja se neće prekinuti. – A Allah sve čuje i zna.“ (El-Bekare, 256) Dakle, ljudi su bili slobodni da izaberu nakon što su čuli za islam. I pored toga što su

¹ Vidi: Ibn Ishak, es-Sire en-Nebevijje, str. 271.

² Medain je ime koje su arapi dali tadašnjem glavnom gradu Perzijskog carstva Tesifonu. (op.prev)

³ Hadis bilježi imam Ahmed u Musnedu, 4/303. Više učenjaka, među kojima Ibn Hadžer, kazali su da je ova predaja dobra-hasen. Vidi: dr. Ekrem Dija el-Umeri, Es-Sira En-Nebevijje Es-Sahihah, 2/423. Također, dr. Mehdi Rizkullah Ahmed: Es-Sire en-Nebevijje fi dav'i el-mesadir el-aslijje, dirase tahlilijje, str. 449, fusnota 42.

muslimani bili manjina u odnosu na medinske jevreje i ostale mnogobošce, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je po dolasku u Medinu dao sve od sebe kako bi sa svima uspostavio odnose na bazi uzajamnog razumijevanja. S tim u vezi je i pisanje sporazuma između dvije strane kako bi svačija prava bila njegovana i sačuvana a život u Medini bio siguran na zadovoljstvo svih.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, se posebno trudio da uredi odnose između muslimana i ostalih stanovnika Medine tako što je već u ranoj fazi boravka u Medini napisao jedan sporazum poznatiji kao Medinska povelja.¹ „Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je po dolasku u Medinu napisao mirovni sporazum između njega i jevreja te od njih zatražio da ne pružaju pomoć njegovom neprijatelju i da ga pomognu protiv onoga ko njega napadne.“²

Potvrđeno je da je ova povelja, ili kako je drugi nazivaju medinski ustav napisana odmah nakon hidžre Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, a prije nego je počeo slati vojne ophodnje ili lično kretati u bitke. Pored ove povelje, postoje i druge predaje koje govore o ugovorima i poveljama između Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i muslimana s jedne strane te jevreja i ostalih stanovnika Medine s druge strane koje ne negiraju prvu medinsku povelju niti je bilo kako dokidaju.

Medinska povelja je bila „sprazum o mirnim dobrosusjedskim odnosima između muslimana i nemuslimana od kojih je traženo da ne pomažu Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, neprijatelje protiv njega i da stanu uz njega protiv onih koji su neprijateljski nastrojeni prema njemu i onih koji ugrožavaju sigurnost Medine.“³

Ovaj sporazum značio je uspostavu sistema na čijem čelu je bio Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem. Također, njime su definisane odgovornosti u domenu sigurnosti i odbrane svih stanovnika Medine bez prisiljavanja bilo koga da promijeni vjeru. Sve ovo dešavalo se u fazi kada su prijete Medini bile izuzetno izražene a mnogobošci Mekke su dolazili s prijete iza prijete.

Ovaj sporazum ali ni drugi sporazumi nisu u sebi sadržavali tačku po kojoj bi se jevreji ili drugi nemuslimani stanovnici Medine protjerali iz grada sve dok se pridržavaju uvjeta koji regulišu zajednički život i ne remete mir

¹ Vidi: Ibn Hišam, es-Sire en-Nebevije 1/501. Za opširnije studije u pogledu predaja koje govore o Medinskoj povelji vidi: dr. Ekrem el-Umeri, es-Sire en-Nebevije es-Sahih, 1/276.

² El-Bulaziri, Ensab el-Ešraf, 1/86.

³ Abdulhamid Tuhmaz, Sire en-Nebevije, 273 str.

stanovnika Medine. A svakoj skupini dato je pravo da čuva i njeguje svoje vjerovanje i vjerska ubjeđenja

I pored toga što je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, bio nepismen, medinska povelja se s pravom može uzeti kao referenca o pravednom ustrojstvu i društvenoj odgovornosti. Ova povelja nalikuje na pojedine sisteme uređenja u savremenim državama koje dozvoljavaju slobodu vjere i zabranjuju prisilu u vjeru a uz to nalažu pridržavanje sigurnosnih mjera i propagiraju uzajamnu društvenu odgovornost. Ovaj sporazum smatra se temeljem za nastanak vjerovjesničke medinske države gdje je odgovornost položena u ruke najpravednijeg čovjeka, Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kako bi sprovodio Vjerezakon koji mu se objavljuje.

Razvoj medinskog društva

Islam je došao ljudima i njihovim zajednicama kako bi im omilio pokornost Allahu i obožavanje samo Njega, podigao nivo njihovog dostojanstva, ojačao društveni sistem, podigao produktivnost, zaštitio okolinu i zemlju od nereda te izgradio ono što će biti od koristi čovječanstvu. Upravo je Medina bila primjer za sve spomenuto jer ju je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, ustrojio kroz različite legislativne norme, oporuke i gradske izvršne reforme. Sve ovo ponukalo je ljude da se natječu u produktivnosti i da budu daleko od lijenosti i oslanjanja na druge ili pak da budu pesimistični i negativni. Razvoj grada Medine postao je vidljiv a promjene koje je grad doživio nakon što se u njega preselio Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, bile su jasno primjetne. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je na početku poduzeo određene korake koji su bili apstraktnog karaktera ali su ipak bili od izuzetne važnosti, a prvi korak jeste:

Promjena imena grada

Grad Medina je kod arapa prije islama bio poznat pod imenom „Jesrib“ a značenje te riječi jeste prijekor i pokuda. Ovo ime spomenuto je u časnom Kur'anu u riječima Uzvišenog: „Kad su neki među njima rekli: O stanovnici Jesriba, ovdje vam nema stánka, zato se vratite!, a drugi među njima su tražili dopuštenje od Vjerovjesnika i govorili: Kuće su naše nezaštićene! – a nisu bile nezaštićene, već su se oni htjeli izvući.“ (El-Ahzab, 13)

Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, se nije sviđalo ovo ime pa je naredio da se gradu dadne ime Medina.¹ Inače, uz riječ „medina“, što znači grad, vezuju se pojmovi kao što su urbanizam, civilizacija i stabilnost i sve ono što ide uz to od ustrojstva i organizacije te pravde i ostalih stvari.

¹ Vidi: Er-Rifai', Hadisi o vrijednostima Medine, str. 301.

Medina je u Kur'anu spomenuta na četiri mjesta.

Kaže Uzvišeni: „Među beduinima oko vas ima licemjera, a ima ih i među stanovnicima Medine, koji su u licemjerstvu spretni – ti ih ne poznaješ, ali ih Mi poznajemo. Njih ćemo na dvostruke muke staviti, a zatim će biti u veliku patnju vraćeni.“ (Et-Tevba, 101),

Kaže Uzvišeni: „Nije trebalo da stanovnici Medine ni beduini u njenoj blizini iza Allahova Poslanika izostanu i da svoj život njegovu životu pretpostave jer njih neće zadesiti ni žeđ, ni umor, ni glad na Allahovu putu, niti će stupiti na neko mjesto koje će nevjernike naljutiti, niti će ikakvu nevolju od neprijatelja pretrpjeti, a da im to sve neće kao dobro djelo upisano biti – Allah zaista neće dopustiti da propadne nagrada onima koji čine dobro.“ (Et-Tevbe, 120)

Kaže Uzvišeni: „Ako se licemjeri i oni čija su srca bolesna i oni koji po Medini šire laži – ne okane toga, Mi ćemo ti vlast nad njima prepustiti i oni će samo kratko vrijeme kao susjedi tvoji u njoj ostati.“ (El-Ahzab, 60)

Kaže Uzvišeni: „Oni govore: "Ako se vratimo u Medinu, sigurno će jači istjerati iz nje slabijeg!" A snaga je u Allaha i Poslanika Njegova i u vjernikā, ali licemjeri neće da znaju.“ (El-Munafikun, 8)

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, Medini je također dao još neka imena kao što su: Tajjiba, Tabe, Mubareke, Mušrife, Darul-Iman, a sva ova imena su lijepog i pozitivnog značenja.¹

Ljubav prema Medini i njena svetost

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, se posebno trudio da Medinu prikaže svetom, pa je s tim u vezi odredio i granice te dovio za taj grad kao što stoji kod Buharije u njegovom Sahihu da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „Ibrahim je Mekku učinio svetom i dovio je za nju a ja proglašavam svetim ono što je između dva (medinska) kamenjara.“² Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je također dovio: „Allahu, omili nam Medinu kao što si nam omilio Mekku ili još više.“³

Nema sumnje da nas ljubav prema nekom mjestu podstiče da čuvamo i brinemo o tom mjestu te da se tu i nastanimo.

¹ Salih er-Rifai', Hadisi o vrijednostima Medine, str. 305.

² Sahih Buhari, hadis br. 4084.

³ Sahih Buhari, hadis br. 6372.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, izdao je nekoliko legislativnih normi kojima se reguliše očuvanje životne sredine i prirodnog poretka u Medini, pa je kazao: „Zaista je Ibrahim Mekku učinio svetom a ja proglašavam svetim ono što je između dva (medinska) kamenjara i u tom prostoru je zabranjeno sjeći drveće i ubijati divljač. Izgubljena stvar koja se u njoj pronađe se ne uzima osim da bi se razglasilo o njoj. Drveće se u njoj ne sijeće osim da čovjek nahrani svoju devu niti se u njoj nosi oružje.“¹

Izrečene legislativne norme i naredbe doprinjele su očuvanju životne sredine u gradu Medini.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je pohvalio stanovnike Medine, kao i one koji tu privremeno žive te one koji se u Medinu presele, pa je kazao: „Zaista se iman povlači u Medinu isto kao što se zmija povlači u svoju rupu/leglo.“²

Imam Muslim jedno poglavlje u svome Sahihu naslovio je „Podsticaj da se živi u Medini“, a ponajpoznatiji hadis o tome jeste onaj kojeg većina ljudi zna, ili jedan njegov kraći dio: „A Medina je bolja za njih kad bi samo znali.“³

Također, mnogo je hadisa u kojima je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, dovio za Medinu i njen bereket. Jedan od takvih hadisa jeste i onaj kojeg bilježe Buhari i Muslim: „Allahu, podaj blagoslov u našim plodovima i blagoslovi nam naš grad i blagoslovi u našem sa'u i muddu (mjerne jedinice). Zaista je Ibrahim Tvoj rob, Tvoj prijatelj i Tvoj poslanik, a i ja sam Tvoj rob i Tvoj poslanik, a on Te je molio za Mekku, a ja Te molim za Medinu isto onako kao što Te je on molio za Mekku i još jednom toliko.“⁴ Također je rekao: „Allahu, omili nam Medinu kao što si nam omilio Mekku ili još više, Allahu podaj nam bereket u našem sa'u i muddu.“⁵

Izgradnja Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, džamije

Jedna od prvih stvari koje je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, poduzeo po dolasku u Medinu jeste da je odredio mjesto na kojem će izgraditi džamiju. Mjesto na kojem je njegova deva kleknula uzeo je kao lokaciju za novu džamiju.⁶ Na tom mjestu muslimani su već ponekad obavljali namaz a zemlja je korištena za sušenje datula i bila je u vlasništvu dva

¹ Imam Ahmed u Musnedu, 1/119.

² Buhari, hadis br. 1876, Muslim, hadis br. 147. Vidi: Er-Rifai', Hadisi o odlikama Medine, str. 32.

³ Buhari, hadis br. 1875. Muslim, hadis br. 1387. Imam Malik u Muvetti, 2/888 i drugi. Vidi: Er-Rifai', Hadisi o odlikama Medine, str. 190.

⁴ Buhari, hadis br. 2893, Muslim, hadis br. 1365, Vidi: Er-Rifai', Hadisi o odlikama Medine, str. 215.

⁵ Buhari, Kitab fadail el-Medine, 2/225, Vidi: Er-Rifai', Hadisi o odlikama Medine, str. 215.

⁶ Ibn S'ad, es-Sire en-Nebevijje min et-Tabekat, 1/237.

jetima po imenu Sehl i Suhejl koji su živjeli kod Esada b. Zurare. Kada je vidio gdje je njegova deva kleknula, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: „Ovo je, ako Allah da, mjesto (za kuću i džamiju)“ Nakon toga, pozvao je dvojicu mladića kako bi od njih otkupio zemlju za džamiju. Oni su kazali: O Allahov Poslaniče, mi ti ovu zemlju poklanjamo. Međutim, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je odbio da prihvati takav poklon nego im je platio vrijednost zemljišta i na njemu sagradio džamiju.¹

Iako je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, prihvatao poklone, ipak je ovdje odbio da prihvati ovu zemlju kao poklon nego je naredio ashabima da se zemlja plati iz njegovog imetka jer nije htio da uzme od imetka jetima niti bilo čijeg drugog. Zemlja je procjenjena i taj iznos je isplaćen dvojici jetima. Ova džamija smatra se prvim vakufom u islamu a Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je prvi vakif. Poslanikova, sallallahu alejhi ve sellem, glavna preokupacija bila je da se napravi džamija u kojoj će se obožavati samo Allah koji sudruga nema.²

Nakon bitke na Hajberu, Poslanikova, sallallahu alejhi ve sellem, džamija je renovirana i malo proširena.³ Dimenzije džamije, iz doba Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i njene granice poznate su i danas a one su obilježene zelenim oznakama na njima je napisan tekst koji svaki posjetilac može s lakoćom pročitati.

Demografski razvoj društva

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je podsticao muslimane na to da rađaju što više djece i na taj način poprave demografsku sliku Medine. Zbog toga su se muslimani a i Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, obradovali prvom novorođenčetu muhadžiru nakon hidžre u Medini. Imam Buhari je zabilježio hadis od Esmé bint Ebi Bekr, r.a., koja kaže: „Kada sam krenula na put hidže bila sam trudna sa Abdullahom b. Zubejrom a termin poroda je nastupio. U takvom stanju sam dospjela u Medinu. Zaustavila sam se u Kubau, i tu sam ga rodila. Onda sam ga donijela Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, i stavila ga u njegovo krilo. Zatražio je datulu, pa ju je sažvakao, a onda je stavio u njegova usta. Tako je prvo što je ušlo u njegov stomak bila pljuvačka Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Onda mu je datulom protrljao desni i zaželio bereket. Bio je to prvi dječak koji je rođen u islamu.“⁴

¹ Bilježi Buharija, Bab Hidžretu en-Nebijj ve ashabihi, 4/254.

² Dr. Suad Mahir je napisala knjigu „Džamije u Siri Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem“, Izdavač: El-Hej'e el-Masrije el-'Ame lil kutub, Kairo, 1987. god.

³ Ibn Kesir, es-Sire en-Nebevije, 3/345, El-Vakidi, el-Megazi, 2/636.

⁴ Buhari, Sahih, br. 3909.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kazao je više različitih naredbi u kojima je potencirao važnost nataliteta među muslimanima uz lijep odgoj i brigu za djecom. S tim u vezi su riječi Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem: „Ženite se onima koje su vam drage i koje rađaju, jer ću se ja ponositi vašim mnoštvom na Sudnjem danu.”¹ U ovom kontekstu su došli i kur'anski ajeti koji naređuju da vodimo brigu o djeci i podučavaju nas da je njihova ali i naša opskrba od Allaha. Kaže Uzvišeni: „Ne ubijajte djecu svoju iz straha od neimaštine, i njih i vas Mi hranimo, jer je ubijati njih doista veliki grijeh.” (El-Isra, 31)

Prvi popis stanovništva u islamu desio se za života Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Zabilježeno je da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kazao: „Popišite mi one ljude koji su primili islam. Huzejfe b. Jeman kaže: Pa smo popisali 1500 ljudi.”² Ovo je dokaz Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, pažnje u poimanju ljudskih resursa kojima raspolaže kako bi svaku jedinku uputio ka onome što joj odgovara.

Bilo je poznato da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, podsticao ljude da učine hidžru u Medinu ali je i pored toga nastojao da stvari uravnoteži kako ne bi izmakle kontroli i kako se demografska slika Medine ne bi narušila. U tom kontekstu, kada je jedno cijelo pleme primilo islam i kada su htjeli da kolektivno učine hidžru u Medinu, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, im je naredio da ostanu u svome mjestu i da uče jedni od drugih i budu spremni da se izvrše njegove eventualne naredbe.³ Također, nakon oslobođenja Mekke, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je obustavio hidžru u Medinu.⁴ Sve ovo, kako bi se održala uravnoteženost u demografskoj slici Medine i okolnih mjesta.⁵

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nije vodio brigu samo o ovome, nego je pazio da se ne naruši sama demografska slika unutar Medine i da neka mjesta ne budu prenaseljena. Naime, kada je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, izgradio džamiju i kada su ensarije spoznale vrijednost te džamije i namaza u njoj, pripadnici plemena Benu Seleme koji su živjeli na obroncima Medine htjeli su da napuste svoje domove i presele se u blizinu Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, džamije. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, to nije odobrio. U hadisu kojeg prenosi Enes, r.a. stoji: „Pripadnici plemena Benu Seleme su htjeli da se presele bliže džamiji a Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nije volio da se okolica Medine

¹ Imam Ahmed u Musnedu, 3/245.

² El-Huzai', Tahridž ed-Dilalat es-Semi'je, str. 230.

³ Vidi: Omer b. Šibe, Tarih el-Medine, 2/482-488.

⁴ Ibn Ebi Šejbe, el-Megazi, str. 347; Omer b. Šibe, Tarih el-Medine, 2/483.

⁵ Buhari, Sahih, br. 3405, 3406, 3407.

napušta pa je kazao: O Benu Seleme, zar ne mislite na vaše korake do džamije i nagradu za njih?, pa su tamo ostali.“¹

Moralno-kvalitativni razvoj

Puko kvantitativno povećanje broja stanovnika bez stavljanja akcenta na kvalitet nema posebnu vrijednost. Zato je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nastojao da svakog muslimana osnaži kako bi se osjeća posebnim ali ne da bude i arogantan. Svaku jedinku, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nastojao je osnažiti i njenu dušu nahraniti, podići joj samopouzdanje još od malih nogu i naravno usaditi strah od Allaha, poniznost pred Njim, blagost prema drugim muslimanima i općenito milost prema svima. Da bi u ovome uspio, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je čak ljudima mijenjao imena i davao im ona s najljepšim značenjima.² Imena s lošim značenjima mijenjao je u ona koja u sebi nose lijepa značenja. Upravo je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nekolicini novorođenčadi dao ime, a među njima su Abdullah b. Zubejr³ te Hasan i Husejn b. Ali b. Ebi Talib, r.a. kao i drugi koji su rođeni u Medini nakon hidžre.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je također promjenio imena i nekim muhadžirima. Čovjeku po imenu Džu'ajl predio je ime u Amr.⁴ Pored ovoga, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je omladincima i narodnim masama davao moralnu podršku tako što ih je nazivao njima najljepšim imenima i nadimcima. Djeci se obraćao izrazima poput „o sinčiću“ a dozivao ih je i lijepim nadimcima. Mlađeg brata Enesa b. Malika zvao je „o Ebu Umejre“. Ovako se obraćao pojedincima.

S druge strane, o sljedbenici Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, općenito, Uzvišeni Allah kaže: „Vi ste najbolji narod od svih koji se ikada pojavio.“ (Alu Imran, 110) Zar nakon ovoga neko može osjećati poniženost i pasivnost? Ovo je direktno ukazivanje na vrijednost ummeta Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, kako pojedinaca tako i cijele zajednice.

Naučni razvoj

¹ Buhar, Sahih, br.1887.

² Vidi: dr. Adnan el-Vezan, Mevsua' Hukuk el-Insan fil Islam, 5/35.

³ Ibn Ebi Šejbe u el-Megazi, str. 135; Također: Buhari u Fethul-Bari, 15/104.

⁴ Ibn S'ad, Tabekat, 4/245; Biografija Džuala b. Surake el-Damrija.

Prvi ajeti časnog Kur'ana, objavljeni Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, upravo govore o nauci i peru. Uzvišeni Kaže: „Čitaj, u ime Gospodara tvoga, koji stvara, stvara čovjeka od ugruška! Čitaj, plemenit je Gospodar tvoj, koji poučava peru, koji čovjeka poučava onome što ne zna.“ (El-Alek, 1-5)¹ Ovaj podstrek došao je u vrijeme kada su arapi grcali u neznanju, nepismenosti i raznim devijacijama mada su određena urbana mjesta pružala vrlo skromnu edukaciju.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je po dolasku u Medinu podsticao muslimane na traženje znanja i govorio o važnosti učenja i podučavanja.² Nema sumnje da su takvi napori urodili plodom i ostavili traga na zajednicu u Medini i njen naučni razvoj. Poslanikova, sallallahu alejhi ve sellem, sijela, bila su naučnog karaktera.

Ashabi su čitali riječi Uzvišenog: „O vjernici, kad vam se kaže: "Načinite mjesta drugima tamo gdje se sjedi" – vi načinite, pa i vama će Allah mjesto načiniti; a kad vam se rekne: "Dignite se" – vi se dignite – Allah će na visoke stepene uzdignuti one među vama koji vjeruju i kojima je dato znanje. – A Allah dobro zna ono što radite.“ (El-Mudžadele, 11)

Imam Buhari je u svome Sahihu naslovio jednu cjelinu 'Knjiga znanja' i u njoj u 53 poglavlja spomenuo mnogo hadisa i komentare različitih ajeta kao što su riječi Uzvišenog: „Da li je onaj koji u noćnim satima u molitvi vrijeme provodi, padajući licem na tle i stojeći, strahujući od onoga svijeta i nadajući se milosti Gospodara svoga...? Reci: "Zar su isti oni koji znaju i oni koji ne znaju? Samo oni koji pameti imaju pouku primaju!" (Ez-Zumer, 9), i riječi Uzvišenog: „Pitaju te o duši. Reci: "Šta je duša – samo Gospodar moj zna, a vama je dato samo malo znanja." (El-Isra, 85), i riječi Uzvišenog: „I ljudi i životinja i stoke ima, isto tako, različitih vrsta. A Allaha se boje od robova Njegovih – učeni. Allah je, doista, silan i On prašta.“ (Fatir, 28)

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: „Zavidjeti se može samo u dva slučaja: čovjeku, kome je Allah dao imetak i on se žrtvuje da ga troši na putu istine i čovjeku, kome je Allah dao mudrost (znanje Kur'ana) pa on po njemu sudi i druge podučava.“³ Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je također naređivao onome ko se podučio nečemu da podučava druge. S tim u vezi je i Poslanikova, sallallahu alejhi ve sellem, preporuka delegaciji

¹ Vidi: El-Harbi, Muhammed b. Ahmed, Ikre bismi rabike, 1422. god.

² Muhammed es-Sejjid, El-Vekil, El-hareke el-ilmijje fi asri er-Resuli ve hulefaihi er-Rašidun, Darul-Mudžtema', 1406. god.

³ Buhari, Sahih, br. 73.

plemena AbdulKajs da podučavaju svoj narod, rekao im je: „Vratite se svojim i podučite ih.“¹

Kada je u pitanju pismenost stanovnika Medine, ona je u prvom planu najviše bila prisutna kod Jevreja koji su znali da čitaju i pišu a tome su u školama podučavali i svoju djecu.² Oni potencirali hebrejsko pismo i njime su pisali arapski jezik. Pojedini pripadnici medinskih plemena Evs i Hazredž naučili su od jevreja čitati i pisati da bi neki od tih Ensarija kasnije poslali pisari objave Allahovom Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem.³ Inače, muslimani su spoznali vrijednost pismenost još prije hidžre. Nalazimo da su Fatima bint Hattab i njen suprug Seid b. Zejd još u Mekki čitali suru ta-ha zajedno sa Habbab b. Erretom i to onda kada je Omer b. Hattab ušao kod njih u prostoriju i otkrio da su primili islam.⁴

Postati pismen tj. naučiti čitati i pisati bio je cilj mnogih ashaba u Medini nakon hidžre. Ubade b. Samit, r.a., lično je podučavao neke ashabe čitanju i pisanju.⁵

Po završetku Bitke na Bedru, skupina zarobljenika, inače mekkanskih mušrika iz plemena Kurejš, nisu imali imetka da plate otkup iz zarobljeništva ali su znali čitati i pisati pa je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, prihvatio da svaki od njih opismeni deset medinskih mladića u zamjenu za svoju slobodu. Tada je skupina mladića iz redova Ensarija naučila da čitaju i pišu. Upravo je ovo doprinijelo da čitanje i pisanje zaživi u medinskom društvu a nema sumnje da su oni koji su tada naučili čitati i pisati tome podučavali i druge u narednom periodu.

Zapisivanje Kur'ana ali i Sunneta već u doba Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, zasigurno je jedan od glavnih razloga za omasovljavanje i popularizaciju pismenosti. Isto važi i za Vjerovjenikove, sallallahu alejhi ve sellem, lične pisare koji su pisali pisma vladarima i kraljevima a riječ je o približno šezdeset pisara.⁶

Isto tako, važnost da se očuvaju i dokumentuju prava drugih smatra se jednim od glavnih razloga za opismenjavanje. Upravo na to ukazuje i najduži ajet u Kur'anu, poznatiji kao ajet o dugu u kojem Uzvišeni kaže:

¹ Buhari, Sahih, br. 87.

² Muhammed el-'Id el-Hatravi, El-Medine fil-Asri el-Džahili, 99. str.

³ Vidi: Mustafa el-Eazami, Kuttabu en-Nebijj, El-Mekteb el-Islami, prvo izdanje, Bejrut, 1401. h.g.

⁴ Ibn Hišam, es-Sire en-Nebevijje, 1/345; Vidi: Islam Omera b. Hattaba, r.a.,

⁵ Dr. Ekrem el-Umeri, El-Mudžtamea' el-Medeni fi Ahd en-Nubuvve, 96. str.

⁶ Vidi: Vjerovjesnikovi, sallallahu alejhi ve sellem, pisari, Mustafa el-Eazami, 179.str.; Vidi: Muhammed Hamidullah, el-Vesaik es-Sijasijje lilAhd en-Nebevi vel-Hilafe er-Rašide, Ahmed Abdurrahman Isa, Pisari Objave, Dar el-Liva, prvo izdanje, Rijad 1400.g.h.; Džemaluddin Ebu Abdullah Muhammed b. Ebi Hadide, El-Misbah el-Mudi' fi kuttab en-Nebijj, sallallahu alejhi ve sellem.

„O vjernici, zapišite kada jedan od drugog pozajmljujete do određenoga roka. I neka jedan pisar između vas to vjerno napiše i neka se pisar ne uzdržava da napiše, ta Allah ga je poučio.“ (El-Bekare, 282)

Poznato je, također, da su neke žene u doba Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, bile pismene i da su opismenjivale druge žene. Vjerovatno je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, to odobrio i na to ih ohrabrivao. Zabilježeno je da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao Šifai bint Abdullah, koja je bila iz plemena Benu Adijj b. Ka'b od Kurejša, a primila je islam i učinila hidžru u Medinu: „Poduči Hafsu liječenju rana kao što si je podučila čitanju i pisanju.“¹ Ako je Šifa podučila majku vjernika Hafsu da čita i piše onda je vjerovatno podučila i druge žene. Pored nje u doba Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, bilo je i drugih mualima među ženama koje su podučavale čitanju i pisanju.² Mi znamo da podstrek na učenje i podučavanje koji je zabilježen u Sunnetu a prije njega i u Kur'anu se ne odnosi isključivo na muškarce nego je općenitog karaktera i obuhvata cijeli ummet bez obzira na spol, godine ili narodnu pripadnost.

Činjenica da se broj pisara objave u prve četiri godine nakon hidžre utrostručio ili čak učetvorostručio daje nam pravu sliku o tome koliko je pismenost u Medini popularizirana a sve zahvaljujući Poslanikovim, sallallahu alejhi ve sellem, direktnim uputama ali i propisima šerijata i njihovoj praktičnoj primjeni.

Uz napomenu da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, bio nepismen i da je to jedna od njegovih mudžiza. Kaže Uzvišeni: „Ti prije nje nijednu knjigu nisi čitao, a nisi je ni desnom rukom svojom pisao; inače, posumnjali bi oni što laži govore.“ (El-Ankebut, 48)

Društveno-socijalni razvoj

Medinska zajednica prije islama i hidžre Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, bila je kao i sve ostale zajednice među arapima. Tim zajednicama upravljali su plemenski običaji i praksa većinom utemeljena na neznanju. Pored ovoga, postojali su i običaji koji su bili lijepi i pohvalni. Gdje god bi se Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, pojavio, a on je milost svim svjetovima, uz njega je išao i njegov prefinjen moral i pohvalna svojstva s kojima je došao a koja su donosila promjene u medinsko društvo.

Najbitnije mjere koje je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, poduzeo na polju društvenih promjena jeste da je uzeo učešće u društvenoj koheziji i

¹ Ibn Kajjim, Zadul Mead, 3/24.

² Vidi: Abdulaziz el-Umeri, El-Harf ve es-Sina'at fil-Hidžaz fil-Asri en-Nebevi, El-Kirae vel-Kitabe, str. 35.

definisaniu odgovornosti među članovima društva. Također, podsticao je ljude na milostinju, davanje zekata, pružanje utjehe potrebnima kako bi solidarnost zaživila među članovima društva. Primjer toga jeste bratimljenje između muhadžira i ensarija te zbrinjavanje potrebnih među muslimanima. Štaviše, milostinja i dobričinstvo nisu bili ograničeni na muslimane samo, nego se pomagalo i nemuslimanima. Svemu ovome treba dodati da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, ljudima skretao pažnju na čestitost te na neovisnost o drugim ljudima.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, se borio protiv svih vrsta nedozvoljnog privređivanja koji su članove društva mogli odvesti u moralni i društveni sunovrat. Primjer za to jeste blud kojeg je islam jasno zabranio, a kaznu za aventulane počinioce pooštrio. Razlog za ove mjere je očit jer je upravo blud jedan od glavnih razloga društvene i porodične kataklizme. Također, blud je razlogom pojave raznih bolesti, nepoznavanja porijekla članova društva, gubljenja odgovornosti i kidanja rodbinskih veza. Zbog svega ovoga, na zabranu bluda stavljen je akcenat, pa Uzvišeni Allah kaže: „I koji stidna mjesta svoja čuvaju, osim od žena svojih, ili onih koje su u posjedu njihovu, oni, doista, prijekor ne zaslužuju.“ (El-Mu'minun, 5-6)

Također, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je supružnicima precizirao njihova prava i naredio im da se međusobno poštuju i uvažavaju, da pokazuju ljubav i samilost jedno prema drugome te da jedno drugome čine dobročinstvo. Sve ovo, upravo je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, primjenio u praksi sa svojim suprugama pa je tako za ostale bio živi primjer u lijepom ophođenju.¹

Konzumiranje alkohola, također je bilo golemo breme na plećima zajednice, obzirom da su se arapi dičili ispijanjem alkohola. Islam je Alkohol zabranio postepenu u fazama da bi ga na kraju okarakterisao kao jedan od velikih grijeha.² Nakon zabrane alkohola, ponašanje mnogih ljudi promijenilo se na bolje.

Islam je došao s normama koje pojačavaju društvene veze među ljudima pa je održavanje rodbinskih veza učinio jednim od najveličanstvenijih dobrih djela kojima se čovjek približava Allahu. Briga za rodbinom, dobročinstvo prema njima i finasijska pomoć rodbini stavljeni su u ravan sa tevidom i pravdom a za ta djela obećana je veličanstvena nagrada. Kaže Uzvišeni: „Allah zahtijeva da se svačije pravo poštuje, dobro čini, i

¹ El-Kumdani: Edib, Fenu te'amuli en-Nebij fi el-Hajat ez-Zevdžijje, prvo izdanje, Dar el-Bešair el-Islamijje, Damask, 1425, h.g. str. 17.

² Buhari, Sahih, br. 5575 do br. 5602.

da se bližnjima udjeljuje, i razvrat i sve što je odvratno i nasilje zabranjuje; da pouku primite, On vas savjetuje." (En-Nahl, 90)

Dobročinstvo prema roditeljima, islam je učinio obaveznim a to djelo stavio u ravan sa pokornošću Allahu i približavanju Njemu: „Gospodar tvoj zapovijeda da se samo Njemu klanjate i da roditeljima dobročinstvo činite. Kad jedno od njih dvoje, ili oboje, kod tebe starost dožive, ne reci im ni: "Uh!" – i ne podvikni na njih, i obraćaj im se riječima poštovanja punim." (El-Isra, 23)

Lijep odnos prema komšijama, islam je, također, učinio obaveznim: „I Allahu se klanjajte i nikoga Njemu ravnim ne smatrajte! A roditeljima dobročinstvo činite, i rođacima, i siročadi, i siromasima, i komšijama bližnjim, i komšijama daljnjim, i drugovima, i putnicima, i onima koji su u vašem posjedu. Allah, zaista, ne voli one koji se ohole i hvališu." (En-Nisa, 36)

Saradnju na dobročinstvu i bogobojaznost, islam je učinio općom društvenom karakteristikom među muslimanima. Kaže Uzvišeni: „Jedni drugima pomažite u dobročinstvu i čestitosti, a ne sudjelujte u grijehu i neprijateljstvu; i bojte se Allaha, jer Allah strašno kažnjava." (El-Maide, 2) Sve ovo doprinijelo je boljoj koheziji društva i sazrijevanju zajednice u Medini nakon hidžre te promociji pozitivnih vrijednosti kao što je opraštanje jednih drugima: „I za one koji se odupiru onima koji ih ugnjetavaju. Nepravda se može uzvratiti istom mjerom, a onoga koji oprost i izmiri se Allah će nagraditi; On, uistinu, ne voli one koji nepravdu čine." (Eš-Šura, 39-40)

Uz sve ovo, ne treba ni spominjati zastupljenost općenitih normi u pogledu ahlaka, lijepog ophođenja prema drugima te udaljavanja od nezalica: „A robovi Milostivoga su oni koji po Zemlji mirno hodaju, a kada ih bestidnici oslove, odgovaraju: "Mir vama!" (El-Furkan, 63), i riječi Uzvišenog: „I oni koji ne svjedoče lažno, i koji, prolazeći pored onoga što ih se ne tiče, prolaze dostojanstveno." (El-Furkan, 72)

Islam, također, naređuje da se na zlo dobrim uzvrati: „Dobro i zlo nisu isto! Zlo dobrim uzvrati, pa će ti dušmanin tvoj odjednom prisni prijatelj postati." (Fussilet, 34)

Islam je prefinjen ahlak postavio kao glavni cilj, za pojedinca ali i za društvo u cjelini: „O vjernici, neka se muškarci jedni drugima ne rugaju, možda su oni bolji od njih, a ni žene drugim ženama, možda su one bolje od njih. I ne kудite jedni druge i ne zovite jedni druge ružnim nadimcima! O, kako je ružno da se vjernici spominju podrugljivim nadimcima! A oni

koji se ne pokaju – sami sebi čine nepravdu. O vjernici, klonite se mnogih sumnjičenja, nekā sumnjičenja su, zaista, grijeh. I ne uhodite jedni druge i ne ogovarajte jedni druge! Zar bi nekome od vas bilo drago da jede meso umrloga brata svoga – a vama je to odvratno – zato se bojte Allaha; Allah, zaista, prima pokajanje i samilostan je.“ (El-Hudžurat, 11-12)

Islam je došao s parolom da su svi ljudi jednaki poput zubaca na češlju, a Kur'an je jasno obznanio da svi ljudi vode porijeklo od jednog čovjeka i jedne žene: „O ljudi, Mi vas od jednog čovjeka i jedne žene stvaramo i na narode i plemena vas dijelimo da biste se upoznali. Najugledniji kod Allaha je onaj koji Ga se najviše boji, Allah, uistinu, sve zna i nije Mu skriveno ništa.“ (El-Hudžurat, 13)

Također, islam je strogo zabranio oholost i uzdizanje nad drugima: „I, iz oholosti, ne okreći od ljudi lice svoje i ne idi zemljom nadmeno, jer Allah ne voli ni gordog ni hvalisavog.“ (Lukman, 18)

Dosezanje nepatvorenog društva i zemlje općenito, islam je postavio kao cilj za svakog muslimana: „I ne pravite nered na Zemlji, kad je na njoj red uspostavljen, a Njemu se molite sa strahom i nadom; milost Allahova je doista blizu onih koji dobra djela čine.“ (El-E'araf, 56)

Preporučivanje istine drugim ljudima i strpljenje na iskušenjima islamom je jasno naređeno: „Tako mi vremena, čovjek, doista, gubi, samo ne oni koji vjeruju i dobra djela čine, i koji jedni drugima istinu preporučuju i koji jedni drugima preporučuju strpljenje.“ (El-Asr, 1-4)

Spomenute društvene vrijednosti koje su zaživjele u Medini i njenom društvu zajedno sa Poslanikom, sallallahu alejhi ve sellem, nakon hidžre doprinijele su društvenom razvoju kakvog čovječanstvo ne pamti. Štaviše, taj razvoj i njegov uticaj nije se zaustavio u Medini niti je bio aktuelan samo u vremenu Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, nego se širio a Medina je s pravom postala Tajjiba (Dobra), onako kako ju je nazvao Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem.

Inače, sva obredoslovlja (ibadeti) u islamu čovjeka odvrćaju od razvratnih i loših stvari a namaz se u tom pogledu posebno ističe: „Kazuj Knjigu koja ti se objavljuje i obavljaj molitvu, molitva, zaista, odvraća od razvrata i od svega što je ružno; obavljanje molitve je najveća poslušnost! – A Allah zna šta radite.“ (El-Ankebut, 45)

Zdravstveni razvoj

Stanovnici Medine su prije dolaska Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, patili od mnogih zdravstvenih problema. Neki od tih zdravstvenih

problema bili su zbog samog podneblja a kod stanovnika Medine posebno se isticao problem groznice zbog postojanja deponije smeća koje su se nalazile u blizini plantaža i farmi. Zbog toga je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, molio Allaha: „Allahu moj, omili nam Medinu kao što si nam omilio Mekku ili još više. Allahu moj, podaj nam bereket u naše sa'ove i naše muddove i učini nam je zdravom, a njenu groznicu prebaci u Džuhfu.“¹ Iz ove dove jasno se vidi Poslanikova, sallallahu alejhi ve sellem, briga za Medinu i njene stanovnike.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, se kao i drugi ljudi znao razboliti² a ljude je podsticao na liječenje³ i potragu za lijekom, kao što je zabilježeno u njegovim riječima: „Allah nije dao bolest a da za nju nije spustio lijek.“⁴ Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je ustrajavao u liječenju kad bi se razbolio. U liječenju je potencirao korištenje prirodnih medikamenata kao što su med i drugi, a zabilježeno je da je rekao: „Lijek se nalazi u troje: šerbetu od meda, zasijecanju sredstvom kojim se pušta krv (hidžama) i kauterizaciji vatrom. Svome ummetu zabranjujem kauterizaciju.“⁵

Također, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, zauzeo je jasan stav po pitanju devijantnih uvjerenja koja prouzrokuju psihička ali i fizička oboljenja kao što su razna sujevjerja i zloslutnje. S druge strane, ljude je privoljavao na pozitivnost i optimizam. Također je odbravao upotrebu sjemenki kao što je čurekot i druge.⁶

Što se tiče preventivne medicine, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je tu postavio temeljni princip kada je kazao: „Kada čujete da u nekoj zemlji ima kuge, nemojte ulaziti u nju, a ako se ona pojavi u zemlji u kojoj se nalazite, nemojte izlaziti iz nje.“⁷ Također, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, postavio je važna pravila i norme za zdravlje, preventivu ali i liječenje kroz pravilnu ishranu, nepretjerivanje u jelu, post, kako obavezni tako i dobrovoljni. S tim u vezi je kazao: „Sin Ademov nije napunio goru posudu od stomaka. Dovoljno mu je nekoliko zalogaja da svoju kičmu

¹ Buhari, Sahih, br. 1889.

² Vidi: Muenes, Husejh, et-Tarih es-Sihhi li-Resul, sallallahu alejhi ve sellem, Silsile Ikre', Darul-Mearif, Kairo, 2000.god.

³ Vidi: El-Fejruz Abbadi, Ebu Tahir Medždudin Muhammed b. Ja'kub, Tahkik Ahmed Abdurrahim es-Sajih i Omer Hamza, u djelu „Seferu-Seade“, Merkez el-Kitab, prvo izdanje, 1417, g.h. str. 228.

⁴ Buhari u svome Sahihu, Fethul-Bari 21/250.

⁵ Buhari, Sahih, br. 5680.

⁶ Vidi: Ibn Kajjim, Et-Tibbu en-Nebevi, str. 229.

⁷ Buhari, Sahih, br. 5728.

održi uspravnom. A ako je neizbježno, neka onda jedna trećina bude za hranu, jedna za piće i jedna trećina nek ostane prazna za disanje.“¹

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je odobravao bolesnicima da im se pozovu ljekari kao što se desilo sa Sa'd b. Ebi Vekkasom koji se razbolio prilikom oprosnog hadža.²

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, se borio protiv devijantnih metoda liječenja kao što je odlazak kod vračara i tome slično. Odobravao je ispravne kur'anske rukje i razne dove u svrhu izliječenja.

Za života Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, podignuta je i prva bolnica u islamu. Naime, sahabijka po imenu Rufejda el-Eslemijje, r.a., u toku bitke na Hendeku podigla je šator u džamiji Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, gdje je liječila ranjene.³ Upravo u ovaj šator, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je smjestio Sa'd b. Muaza nakon što je ranjen na Hendeku i rekao: „Smjestite ga u Rufejdin šator a ja ću ga posjetiti ubrzo.“⁴ Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, naredbe su također, doprinijele održavanju čistoće i brizi da se rane operu kako se bolest ne bi proširila. Zdravlju stanovnika Medine dakako su doprinijele i Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, naredbe o čistoći hrane i brizi za održavanje puteva.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je preporučivao ljudima cirkumzaciju tj. obrezivanje i druge zahvate koji su spriječavali širenje klica i bolesti, pa je kazao: „Pet stvari spada pod fitru (prirodno urođene higijenske potrebe): obrezivanje, odstranjivanje dlačica sa stidnog mjesta, sječenje noktiju, čupanje dlačica ispod pazuha i pokresivanje brkova.“⁵

Uticaj spomenutih instrukcija bio je očit u Medini. Stanovnici grada su ih primjenili u praksu općenito i u svojim životima posebno. Iako su ove Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, instrukcije upućene cijelom ummetu ipak je medinsko društvo za vrijeme Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, bilo prvo koje ih je prihvatilo i prenijelo na druge. Također, ovo društvo je doprinijelo cjelokupnom zdravstvenom razvoju koji je počeo odmah po dolasku Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, u Medinu a njegov uticaj je vidljiv i do danja današnjeg a tako će ostati sve do Sudnjeg dana.

¹ Ibn Kajjim, Zadul-Mead, 3/68.

² Vidi: Ibn Sa'd, Et-Tabeakt el-Kubra, 3/147; Buhari, Sahih, br. 4409.

³ Ibn Hišam, Es-Sire en-Nebevijje, 3/238; Ibn Hadžer, El-Isabe, 4/303; Et-Taberi, Tarih 3/673.

⁴ Ibn Hišam, Es-Sire en-Nebevijje 3/238.

⁵ Sahih Muslim 1/152.

Ekonomski razvoj

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je bio produktivan već ranom periodu svoga života i u tome je bio primjer na kojeg su se drugi mogli ugledati. Naime, čuvao je stoku stanovnicima Mekke kako bi zaradio nešto novca i tako olakšao svome amidži Ebu Talibu u prehranjivanju porodice. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: „Allah nije poslao nijednog vjerovjesnika, a da on nije svojevremeno čuvao stado. Potom su njegovi drugovi upitali: A ti? –Da, napasao sam stada na Kararitu¹ Mekkelijama.“² Kada je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, stasao, Hatidža bint Huvejlid, r.a., ga je unajmila i povjerila mu svoj imetak da njime trguje. Upravo je zbog trgovine, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, više puta išao na putovanja.

Također, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je druge bodrio i podsticao na rad i produktivnost, pa je s tim u vezi i kazao: „Niko nikada neće jesti bolju hranu od one što je zaradio svojom rukom. Allahov vjerovjesnik Davud, alejhi-selam, jeo je samo ono što je zaradio svojim rukama.“³ Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je svojim ashabima kao primjere produktivnih ljudi navodio Allahove vjerovjesnike pa je kazao: „Zekerijja je bio tesar.“⁴

Poslanikov, sallallahu alejhi ve sellem, odnos prema onima koji su privređivali bio je takav da ih je svojim ponašanjem ohrabrivao i podržavao. Znao se odazvati krojaču kada ga pozove na ručak.⁵ Svoga sina Ibrahima dao je na dojenje kod supruge čovjeka koji je bio kovač.⁶ Upravo su ovakvi njegovi postupci odigrali značajnu ulogu i doprinijeli da se pogled stanovnika Medine ali i ostalih arapa promjeni kada su u pitanju neka zanimanja koja su oni smatrali mizernim kao što je kovački zanat i drugi.⁷

Različite legislativne norme koje je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, primjenio doprinijele su većoj produktivnosti u Medini i stanovitom ekonomskom rastu na različitim poljima a mi ćemo u nastavku spomenuti neke od njih.

¹ Neki komentatori hadisa smatraju da je riječ kararit množina od riječi kirat i označava novac. Bilo da ova riječ znači novac ili mjesto, mi razumijemo da Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, čuvao stada za sitne novce. (op.prev)

² Buhari, Sahih, br.2262.

³ Buhari, Sahih, br. 2072.

⁴ Sunen Ibn Madže, 2/773.

⁵ Vidi: Sahih Buhari, 3/13.

⁶ Ibn Hadžer, El-Isabe, 4/98.

⁷ Vidi: Abdulaziz el-Umeri, El-Hiref ve es-Sina'at fi el-Hidžaz fi el-Asr en-nebevi (Mevkif el-Islam minel Hirefi ves-Sina'at), str. 43.

Trgovinski razvoj

Kada je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, došao u Medinu, poslovi oko trgovine bili su koncentrisani u rukama jevreja koji su kontrolisali medinske pijace a posebno pijacu plemena Benu Kajnuka',¹ poznatu po istoimenom jevrejskom plemenu. To je ujedno bila i najpoznatija medinska pijaca kada je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, učinio hidžru. Poslanikova, sallallahu alejhi ve sellem, se posebno trudio da onemogući druge u nastojanju da muslimane u Medini trgovinski i ekonomski nadjačaju.

Pijaca plemena Benu Kajnuka' bila je najznačajnija pijaca u Medini još iz predislamskog (džahilijjetskog) doba. Čak su i pojedini arapi iz plemena Evs i Hazredž imali svoje poslove na ovoj pijaci, ali su pored toga imali i omanje pijace koje su bile samo njihove, kao što je pijaca poznata pod imenom mezahim.²

Posebnost Medine jeste u njenim poljoprivrednim proizvodima kao što su datule i drugi. Upravo su arapi iz drugih mjesta dolazili u Medinu kako bi kupovali datule. Stanovnici Mekke su također dolazili u Medinu kako bi kupovali datule i druge poljoprivredne proizvode. Pored ovoga, u Medini je bilo i omanjih, jednostavnijih proizvođačkih djelatnosti. Ipak, jevreji su u svojim rukama držali većinu imetka kojeg su ljudima posuđivali uz kamatu. Upravo im je imetak kojeg su imali omogućavao da imaju kontrolu i jak uticaj u Medini.

Plemena Evs i Hazredž imala su udio u ekonomskim poslovima Medine ali je njihov udio u poljoprivrednim poslovima ipak bio značajniji od udjela kojeg su imali u trgovini.

Kada je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, zajedno sa svojim ashabima učinio hidžru u Medinu, većina ih je bila iz plemena Kurejš a oni su imali sklonost ka trgovini. Mnogi od njih su se već po dolasku u Medinu raspitivali o pijacama gdje su kupovali i prodavali u potrazi za opskrbom. Među njima su svakako Abdurahman b. Avf,³ i Omer b. Hattab.⁴

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je uvidio da kroz pijacu Benu Kurejze jevreji u Medini kontrolišu trgovinske poslove. Zbog toga je, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, želio da u Medini uspostavi novu pijacu koju jevreji neće moći da kontrolišu. U realizaciji te nakane, na mjesto koje je

¹ Omer b. Šibe, Tarih el-Medine, 1/304.

² El-Semhudi, vefa el-Vefa, 3/1306.

³ Vidi: Sahih Buhari, Kitabul Megazi, Bab kejfe akha en-Nebijju bejne ashabihi, hadis br. 3937.

⁴ Sahih Buhari, 3/19.

pripadalo Bekiji b. Zubejru, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je omeđio prostor platnom i kazao: Ovo je vaša pijaca. Ovaj postupak je izazvao srdžbu kod jevreja jer su osjetili opasnost i konkurentnost njihovoj pijaci. Predstavnik jevreja Ka'b b. Ešref došao je do te pijace i presjekao konopce koji su označavali granice pijace pa je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kazao: „Ne smeta, pomjerićem opijacu na mjesto koje će vam još više smetati.“ Tada je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, odredio da pijaca bude u centralnom dijelu Medine i kazao je: „Ovo je vaša pijaca. Njene granice se neće smanjivati niti će se unutar njenih granica uzimati porez.“¹

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, zabranio je da se bilo kome na novoj medinskoj pijaci naplaćuje placarina. Ta činjenica je bila razlogom da pijaca živne i da ljudi nahrle u nju. Poslanikov, sallallahu alejhi ve sellem, izbor ovog mjesta za pijacu bio je pun pogodak jer se nalazila na samom ulazu u Medinu za one koji dolaze iz pravca Šama, Mekke, Jemena i drugih mjesta, pa je to omogućavalo trgovcima muslimanima da odmah stupe u kontakt s trgovcima prije nego dođu do pijace plemena Benu Kajnuka'. Ovo je, dakako, izazivalo srdžbu kod jevreja. Nema sumnje da je ovaj postupak omogućio da trgovina između muslimana i drugih procvjeta i da u konačnici kod njih oživi tu ekonomsko-trgovačku stranu.

Trgovinska razmjena se na muslimanskoj pijaci u Medini postepenu povećavala i to, ponajviše, zahvaljujući trudu muhadžira koji su većinom bili iz plemena Kurejš a oni su poznati po trgovini. Ebu Bekr r.a., Omer r.a., Osman r.a., bili su od onih koji su kupovali i prodavali na ovoj pijaci a Osman, r.a., i Talha b. Ubejdullah, r.a., trgovali su pšenicom na medinskoj pijaci.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je lično dolazio na pijacu i kupovao od ljudi koji su tu prodavali svoju robu ali ih je i upozoravao da ne smiju varati svoje mušterije. U doba Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, ashabi su, također, uzimali učešća u trgovačkim putovanjima iz Medine ka Šamu.²

Uređenje države i definisanje njenih nadležnosti

Podneblja gdje su živjeli arapi, a posebno oblasti Hidžaza i Nedžda³, bili su jako daleko od bilo kakvog političkog ili administrativnog uređenja. Oni su živjeli tako što su bili podređeni plemenskim običajima koji nisu regulisani

¹ Es-Semhuhdi, vefa el-Vefa, 2/749; Omer b. Šibe, Tarih el-Medine, 1/304; El-Belazuri, Futuh el-Buldan, str. 28.

² Ibn Kesir, Es-Sire en-Nebevijje, 2/249. Pogledaj dio o Poslanikovo, sallallahu alejhi ve sellem, hidžri.

³ Hidžaz i Nedžd su dvije oblasti, pokrajine koje zauzimaju centralni i jugozapadni dio Arapskog poluotoka. (op.prev)

niti politički uređeni. Gotovo da nikad nisu imali centralizovanu državnu vlast. U Mekki nije bilo poznato vodstvo kojem se neko pokorava niti administracija koja za nešto i nekome odgovara. Isti slučaj bio je i sa Medinom koja je također bila uređena na plemenskim principima i njihovim običajima. Iako su oni, u principu, bili stanovnici gradova i za to doba urbanih sredina ipak su živjeli bez precizno uređene države sve dok vlast nije došla u ruke Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem.

Ustrojstvo i uređenje vlasti i države bio je jedan od jasnih kur'anskih principa. Uzvišeni Allah kaže: „Allah vam zapovijeda da odgovorne službe onima koji su ih dostojni povjeravate i kada ljudima sudite da pravično sudite. Uistinu je divan Allahov savjet! – A Allah doista sve čuje i vidi. O vjernici, pokoravajte se Allahu i pokoravajte se Poslaniku i predstavnicima vašim. A ako se u nečemu ne slažete, obratite se Allahu i Poslaniku, ako vjerujete u Allaha i u onaj svijet; to vam je bolje i za vas rješenje ljepše.“ (En-Nisa, 58-59) I kaže Uzvišeni: „Mi smo izaslanike Naše s jasnim dokazima slali i po njima knjige i terazije objavljivali, da bi ljudi pravedno postupali – a gvožđe smo stvorili, u kome je velika snaga i koje ljudima koristi – i da bi Allah ukazao na one koji pomažu vjeru Njegovu i poslanike Njegove kad Ga ne vide. Allah je, uistinu, moćan i silan.“ (El-Hadid, 25)

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, bio je centralna ličnost u državi koja je imenovala službenike i saradnike.¹ On, sallallahu alejhi ve sellem, ulagao je mnogo napora u regulisanju administrativnih odgovornosti. Već nakon druge prisege na Akabi, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, ustrojio je one koji su dali prisegu i tražio od njih da između sebe odrede predstavnike koji će biti odgovorni za ostale i koji će primati zapovijedi i uputstva te pratiti sprovođenje u djelo onoga što im je povjereno.

Prisega koju su dali i muškarci ali i žene imala je poseban značaj² a spomenuta je u Allahovoj knjizi, u riječima Uzvišenog: „O Vjerovjesniče, kada ti dođu vjernice da ti polože prisegu: da neće Allahu nikoga ravnim smatrati, i da neće krasti, i da neće bludničiti, i da neće djecu svoju ubijati, i da neće muževima tuđu djecu podmetati i da neće ni u čemu što je dobro poslušnost odricati – ti prisegu njihovu prihvati i moli Allaha da im oprost; Allah, zaista, mnogo prašta, i On je milostiv.“ (El-Mumtehine, 12)

Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, naredbe kada je u pitanju raspored odgovornosti i zaduženja bile su jasne bez obzira da li se radilo o

¹ Vidi: Ummal er-Resul, sallallahu alejhi ve sellem, ala el-Buldan, Halifa b. Hajjat, Tarihu, str. 60.; Abdulaziz el-Umeri, El-Vilaje ala el-buldan fi asr el-Hulefa er-Rašidin, str. 39.

² El-Ketani et-Teratib el-Idarije 1/222.

manjoj ili većoj skupini ljudi. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: „Kada trojica krenu na put, neka jednog među njima odrede za vođu puta.“¹

Lično je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, upravljao državnim vojničkim aparatom a uređenost zapovjedne linije i pokoravanje nadređenima u dobru bile su stvari na kojima je odgajao ummet.

Medina je postala prijestolnica islamske države a njen stvarni vladar, pored toga što je bio vjerovjesnik, bio je upravo Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem. On je vodio brigu o državnim administrativnim poslovima a kada bi bio odsutan iz Medine određivao bi nekog od svojih drugova kao svoga zamjenika. Autori Poslanikovog, sallallahu alejhi ve sellem, životopisa, navode nam imena onih ljude koje je postavio za svoje zamjenike u Medini prilikom svakog od pohoda ili bitki u kojima je učestvovao. Među najpoznatijim osobama koje je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, postavljao kao svoje zamjenike svakako je Abdullah b. ummi Mektum,² koji je tu časnu dužnost obavljao 13 puta³ a jedna od bitki prilikom koje je mijenjao Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, u Medini jeste i bitkana Bedru⁴ te ophodnja ka mjestu Hamra el-Esed kao i neki drugi pohodi.⁵

Također, prilikom nekoliko ophodnji, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, za svoga zamjenika u Medini postavio je Osmana b. Affana, r.a.⁶

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, postavio je namjesnike i službenike u nekoliko pokrajina koje su bile poznate za vrijeme njegovog života a koje su bile lojalne centralnoj vlasti u Medini. Neke od tih pokrajina su: Jemen i Mekka el-Mukerrama,⁷ zatim Taif i Bahrejn,⁸ te Oman.⁹

I pored toga što je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, bio vrhovni vođa islamske države ipak je mnogo konsultovao svoje drugove po svim

¹ Ahmed u Musnedu, 2/177.

² Abdullah b. Ummi Mektum, ashab iz plemena Kurejš, islam je primio vrlo rano u Mekki. Bio je među prvim muhadžirima. Bio je slijep a spomenut je u suri „Abese“. Kao šehid je preselio u bici na Kadisiji (Ibn Hadžer, el-Isabe, 2/525)

³ Ibn Hadžer, el-Isabe, 2/523.

⁴ Halifa b. Hajat, str. 96.

⁵ Ibn Hišam, es-Sire en-Nebevije, 3/101-102.

⁶ Es-Sujuti, Tarih el-Hulefa, 1/148.

⁷ Taberi, Tarih, 3/126, Utub b. Usejd b. Ebi el-'Is b. Umejje b. Abdušems iz plemena Kurejš, primio je islam na dan oslobođenja Mekke a Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, ga je odredio za namjesnika Mekke. Bio je na toj poziciji i kada je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, preselio a Ebu Bekr mu je produžio mandat. Preselio je početkom Omerove vladavine. (Ibn S'ad, et-Tabekat, 5/446, Ibn Hadžer, el-Isabe, 2/451)

⁸ El-Bulaziri, Futul el-Buldan, str. 90.

⁹ Halifa b. Hajat, Tarih, str. 97; Es-Suhejli, er-Ravd el-Enf, 4/250.

pitanjima a u tom kontekstu njemu je objavljena i sura koja nosi naziv Eš-Šura (Dogovaranje) kako bi potvrdila načelo i princip savjetovanja. Kaže Uzvišeni: „Za one koji se Gospodaru svome odazivaju, i koji molitvu obavljaju, i koji se o poslovima svojim dogovaraju, a dio od onoga čime smo ih opskrbili udjeljuju.“ (Eš-Šura, 38), i kaže Uzvišeni: „Samo Allahovom milošću ti si blag prema njima; a da si osoran i grub, razbjegli bi se iz tvoje blizine. Zato im praštaj i moli da im bude oprosteno i dogovaraj se s njima. A kada se odlučiš, onda se pouzdaj u Allaha, jer Allah zaista voli one koji se uzdaju u Njega.“ (Alu Imran, 159)

Ostalo je zabilježeno da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, mnogo konsultovao svoje ashabe po svim važnim pitanjima prije nego bi donio bilo kakvu odluku. Zbog mnogobrojnih konsultacija s pojedinim ashabima oni su bili poznati kao članovi savjetodavnog vijeća Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem.

Pravda i jednakost

Pravda je izrazito važan islamski, ali i ljudski princip koji reguliše opće i lične stvari kod muslimana a pogotovo one stvari koje se tiču drugih ljudi. Pravda je posebno bitna onda kada musliman obavlja određeni posao koji je od općeg značaja za druge. Tada on teži da uspostavi pravedan sistem u svakom vremenu i prostoru. Kaže Uzvišeni: „Allah zahtijeva da se svačije pravo poštuje, dobro čini, i da se bližnjima udjeljuje, i razvrat i sve što je odvratno i nasilje zabranjuje; da pouku primite, On vas savjetuje.“ (En-Nahl, 90), i kaže: „ Allah vam zapovijeda da odgovorne službe onima koji su ih dostojni povjeravate i kada ljudima sudite da pravično sudite. Uistinu je divan Allahov savjet! – A Allah doista sve čuje i vidi.“ (En-Nisa, 58), i kaže: „Zato ti pozivaj i budi istrajan, onako kako ti se naređuje, a ne povodi se za prohtjevima njihovim, i reci: "Ja vjerujem u sve knjige koje je Allah objavio, i naređeno mi je da vam pravedno sudim; Allah je i naš i vaš Gospodar, nama naša, a vama vaša djela; nema potrebe da jedni drugima dokaze iznosimo; Allah će nas sve sabrati, i Njemu će se svi vratiti.“ (Eš-Šura, 15 „A ti nikako ne misli da Allah ne motri na ono što rade nevjernici! On im samo pušta do Dana kada će im oči ostati otvorene, i kada će žureći, uzdignutih glava, netremice gledati; a srca će im prazna biti. Ti opominji ljude Danom kada će im kazna doći, kada će oni koji su se ogriješili prema sebi – govoriti: "Gospodaru naš, ostavi nas još samo kratko vrijeme, odazvaćemo se pozivu Tvome i slijedićemo poslanike!" – "A zar se prije niste zaklinjali da nećete na onaj svijet?" (Ibrahim, 42-44), „ O vjernici, dužnosti prema Allahu izvršavajte, i pravedno svjedočite! Neka vas mržnja koju prema nekim ljudima nosite nikako ne navede da nepravedni budete! Pravedni budite, to je najbliže

čestitosti, i bojte se Allaha, jer Allah dobro zna ono što činite!“ (El-Maide, 8)

Nema sumnje u to da pravda nije isključivo rezervisana za sudstvo i presude nego je ona stalna smjernica za svakog muslimana. Ona je također srž administrativnih poslova jer odgovorna osoba u administraciji mora da bude pravedna prema svim službenicima ali i prema vanjskim saradnicima te svima koji su na bilo kojim način povezani sa poslovima koji se obavljaju. Pravda je princip kojeg se mora pridržavati svaka soba, kako po pitanju regulisanja porodičnih odnosa tako i po pitanju onoga što je vezano za njegov posao. Kako tek onda pravedno mora postupati odgovorna soba na funkciji čiji se posao tiče šire društvene zajednice.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je upozoravao na nepravdu, pa je kazao: „Čuvajte se nepravde (zuluma) jer nepravda sa sobom donosi tmine na Sudnjem danu.“¹ Također, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je naređivao pravedno postupanje i izvršavanje kazni, kako nad onima iz nižih slojeva društva tako i nad uglednicima, a upozoravao je na nemar u tom pogledu pa je kazao: „Zaista je one koji su bili prije vas uništilo to što su kada bi neki njihov plemić ukrao ostavljali bi ga i ne bi ga kažnjavali a kada bi ukrao neko iz nižih slojeva društva kažnjavali bi ga. Tako mi Allaha, kada bi Fatima kći Muhammedova ukrala, odsjekao bih joj ruku.“²

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je lično obnašao funkciju sudije u sporovima među ljudima. Trudio se da pravda bude zadovoljena a bojao se da jedna stranka ne bi prevarila drugu pa je zato upozoravao ljude da budu oprezni u pogledu tuđih prava i da ih ne prisvajaju sebi čak i ako bi sud presudio u njihovu korist. S tim u vezi jesu i riječi u kojim stoji: „Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je pred vratima svoje kuće čuo neko raspravljanje, pa je izašao i kazao: Ja sam samo čovjek. Dođe mi stranka u sporu i možda neko od vas bude rječitiji od drugoga i ja mislim da je on istinu kazao i presudim to u njegovu korist, pa onaj kome dosudim pravo kojeg muslimana, to je samo komad džehennemske vatre, pa neka je uzme (ako smije) ili ostavi.“³

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, sudio je među ljudima i nastojao da svi dobiju ona prava koja im i pripadaju bez obzira da li je riječ o muslimanu ili nemuslimanu. Također je pojašnjavao pravila i moralne norme stranama u sporu ali i sudijama, i upozoravao ih na lažan govor i lažne optužbe, ali i na krivokletstvo kojim bi čovjek sebi priskrbio ono što

¹ Buhari u svome Sahihu, 3/99; Ahmed u Musnedu, 2/92.

² Buhari, Sahih, br. 3733.

³ Buhari, Sahih, br. 2458.

mu ne pripada. Od Abdullaha b. Mes'uda, r.a., se prenosi da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „Ko se lažno zakune da bi oteo imovinu čovjeka muslimana, srest će Allaha srditog na njega.“¹ U pogledu ovoga Allah je objavio: „Oni koji obavezu svoju prema Allahu i zakletve svoje zamjenjuju nečim što malo vrijedi – na onome svijetu nikakva dobra neće imati, Allah ih neće ni osloviti, niti će na njih, na Sudnjem danu, pažnju obratiti, niti će ih očistiti – njih bolna patnja čeka.“ (Alu Imran, 77), i riječi Uzvišenog: „Pa budite što dalje od kumira poganih i izbjegavajte što više govor neistiniti.“ (El-Hadž, 30) Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, upute u pogledu jednakosti među onima koji se parniče kao i udaljenost od pristrasnog sudskog procesa te nastojanje da suđenje bude u skladu sa šerijatskim pravnim sistemom više su nego jasne i očite. Primjer za to jesu njegove riječi: „Teret dokaza je na tužitelju a zaklinje se onaj koji je tužen.“² Također, Kur'an nalaže nepristrasnu uspostavu pravde pa čak i onda kada je istina protiv čovjeku najdražih ljudi, kao i onda kada je i protiv njega samog. Kaže Uzvišeni: „O vjernici, budite uvijek pravedni, svjedočite Allaha radi, pa i na svoju štetu ili na štetu roditelja i rođaka, bio on bogat ili siromašan, ta Allahovo je da se brine o njima! Zato ne slijedite strasti – kako ne biste bili nepravedni. A ako budete krivo svjedočili ili svjedočenje izbjegavali – pa, Allah zaista zna ono što radite.“ (En-Nisa, 135) U hadisi-kudsijju je došlo: „O robovi Moji, ja sam Sebi nepravdu zabranio i učinio sam da među vama bude zabranjena pa zato nemojte jedni drugima nepravdu činiti.“³ Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, upozoravao je nepravedne sudije pa je kazao: „Tri su vrste sudija Od toga, dvojica su u vatri a jedan je u Džennetu. Čovjek koji nepravedno presudi a zna da je nepravedno presudio pa taj je u vatri. Drugi je sudija onaj koji je nesposoban pa tako upropaštava tuđa prava, i on je u vatri. Sudija koji sudi po istini, on je u Džennetu.“⁴

Islam je također zabranio davanje i uzimanje mita jer se time čini nepravda i krše se ljudska prava. Pored toga, mito ima negativan uticaj na sudstvo i presude. Rekao je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem: „Prokleo Allah onoga koji daje mito, i onoga koji ga uzima, i onoga koji posreduje među njima dvojicom.“⁵

U doba Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem u medinskoj zajednici gdje su živjeli muslimani ali i drugi, sudstvo je bilo javnog karaktera među ljudima. Pravda je bila namjenjena za sve, kako za muslimane tako i za

¹ Buhari, Sahih, br. 2416.

² Buhari, Sahih, 3/146.

³ Muslim, 8/17.

⁴ Sunen Tirmizi, br. 1322, 3/216.

⁵ Ahmed u Musnedu, 2/164; Tirmizi, hadis br. 1336, 3/622; Ibn Madže i Darimi.

nemuslimane. Kaže Uzvišeni: „Oni mnogo laži slušaju i rado ono što je zabranjeno jedu; pa ako ti dođu, ti im presudi ili se okreni od njih; ako se okreneš od njih, oni ti ne mogu nimalo nauditi. A ako im budeš sudio, sudi im pravo jer Allah voli pravedne.“ (El-Maide, 42) Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, uzakonio je sve ono što pospješuje uspostavu pravde pa je s tim u vezi postavio sudije čak i u mjesta koja su bila udaljena od Medine. Nekolicinu svojih ashaba poslao je kako bi rješavali sporove među ljudima a prije nego bi ih poslao davao im je upute.¹ Nije bila niti jedna pokrajina pod vlašću Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, a da on u toj pokrajini nije postavio namjesnika i onoga ko će da sudi među ljudima i uspostavi pravdu. Uputstva koja je Omer b. el-Hattab, r.a. napisao Ebu Musau el-Eš'ariju možda su i najpoznatiji dokument koji govori o sudskim procesima.² Nema sumnje da je Omer taj dokument napisao na osnovu onoga što je naučio od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem u pogledu sudstva i pravde.³

Život i mir u svakoj ljudskoj zajednici neodrživi su osim uz poštivanje jasnih zakonskih sistema pred kojima su svi jednaki uz postojanje vrhovnog suda koji štiti prava svih te postojanje aparata sile koji omogućava vraćanje oduzetih prava onima kojima pripadaju i sprečavanje nepravde uz sprovođenje sudskih procesa. Sve ovo, podstiče članove društva da vjeruju i stanu uz ovakav sistem koji je pravedan, koji štiti njihova prava i omogućava im dostojanstven život i rad, daleko od krađe, uzurpiranja imovine i časti.

Ovako je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, na pravdi, uz Allahove upute i vjerovjesničke primjene tih uputa izgradio muslimansku zajednicu u Medini i sve ono što je bilo pod njegovom vlašću diljem arabijskog poluostrva. Upravo je ovaj sistem postao svjetiljka za sve islamske države i društva čija se sigurnost i vjerovanje povećavaju onda kada se ugledaju u Poslanikovu, sallallahu alejhi ve sellem, državu, a gube prava onda kada se od nje i njenih principa udalje.

Učenjaci i šerijatski pravници napisali su mnogo djela na ovu temu obrađujući je kroz prizmu naučnih, pravnih, administrativnih, zakonskih i političkih uglova a sve to se može promatrati i kroz prizmu civilizacijskih normi.⁴ Nažalost, mnogo je pripadnika ovog ummeta koji ne znaju ništa o ovome, kako iz redova običnog puka tako i iz redova predvodnika i onih u

¹ El-Maverdi, el-Ahkam es-Sultaniyye, str. 67

² Ibn Kajjim, Ialam el-Muvekiin an rabbil-Alemin, 1/86-406. Ibn Kajjim je ovaj dokument komentarisao u djelu Ialam el-Muvekiin na preko 450 stranica.

³ Ibn Kajjim, Ialam el-Muvekiin, 1/85-86. El-Hivari, el-Idare el-Usul vel-Usus el-Ilmijje, str. 176.

⁴ Vidi: Muhamed Fethi Osman, Min usul el-fikr el-sijasi el-islami.

čijim su rukama odluke. Zbog svega toga oni su izgubljeni ali i druge ka izgubljenosti vode.

Uspostava sigurnosti i mira

Očuvanje sigurnosti u svakoj zajednici nasušna je ljudska potreba. Kada je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, počeo svoju misiju arapi su živjeli u stanju svojevrstne anarhije kada je u pitanju sigurnost. Jaki su ugnjetavali slabije i preovladavalo je stanje haosa. Ljudi su bili spriječeni da putuju i sebe zaštite osim uz primjenu sile i uspostavu saveza s drugima kako bi očuvali sigurnost. Nije postojao sistem niti zakon koji bi štitiio ljude od eventulanih napada trećnih lica.

Od prvog momenta kada je začeta islamska država u Medini, sigurnost svih ljudi bio je njen prvi cilj.

Sigurnost se ogledala u tome da se spriječi zločin, da se kazni zločinac, očuvaju prava, uspostavi pravda a sve ovo su najosnovnije ljudske potrebe nakon vjere, tevhida i opskrbe. Sve ovo navedeno je u formi nadnaravnog kur'anskog izraza u riječima Uzvišenog: „Neka se oni Gospodaru hrama ovoga klanjaju, koji ih gladne hrani i od straha brani.“ (Kurejš, 3-4), Dakle, tevhid, opskrba i sigurnost spomenuti su u ovom nadnaravnom božanskom izrazu te povezane sa Allahovom kućom (kaba) i kiblom muslimana što simboliše povezanost mjesta, sistema i vjere u isto vrijeme.

U određenim kur'anskim ajetima Gospodar podsjeća ljude na važnost sigurnosti i ovaj izraz vezuje za opskrbu (rizk). Kaže Uzvišeni: „Koji ih gladne hrani i od straha brani.“ (Kurejš, 4), i riječi Njegove: „Allah obećava da će one među vama koji budu vjerovali i dobra djela činili sigurno namjesnicima na Zemlji postaviti, kao što je postavio namjesnicima one prije njih, i da će im zacijelo vjeru njihovu učvrstiti, onu koju im On želi, i da će im sigurno strah sigurnošću zamijeniti; oni će se samo Meni klanjati, i neće druge Meni ravnim smatrati. A oni koji i poslije toga budu nezahvalni – oni su pravi grješnici.“ (En-Nur, 55), i riječi Njegove: „U njemu su znamenja očevidna – mjesto na kojem je stajao Ibrahim. I onaj ko uđe u nj treba biti siguran. Hodočastiti Hram dužan je, Allaha radi, svaki onaj koji je u mogućnosti; a onaj koji neće da vjeruje – pa, zaista, Allah nije ovisan ni o kome.“ (Ali Imran, 97), i riječi Uzvišenog: „A kada Ibrahim reče: "Gospodaru moj, učini ovaj grad sigurnim i sačuvaj mene i sinove moje da se klanjamo kumirima.“ (Ibrahim, 35), i riječi Uzvišenog: „Biće sigurni samo oni koji vjeruju i vjerovanje svoje s mnogoboštvom ne miješaju; oni će biti na Pravome putu.“ (El-En'am, 82)

Allah je u kazivanjima o prijašnjim vjerovjesnicima obznanio važnost sigurnosti u životima prijašnjih naroda pa je o narodu Salihovom kazao: „Zar mislite da ćete ovdje biti ostavljeni sigurni.“ (Eš-Šu'ara, 146) O prijašnjim selima i gradovima i njihovim stanovnicima Uzvišeni kaže: „A zar su stanovnici sélā i gradova sigurni da ih Naša kazna neće snaći noću dok budu spavali? Ili su stanovnici sélā i gradova sigurni da ih Naša kazna neće stići danju dok se budu zabavljali? Zar oni mogu biti sigurni od Allahove kazne? Allahove kazne se ne boji samo narod kome propast predstoji.“ (El-Ea'raf, 97-99), i riječi Uzvišenog: „Allah navodi kao primjer grad, siguran i spokojan, kome je u obilju dolazila hrana sa svih strana, a koji je nezahvalan na Allahovim blagodatima bio, pa mu je Allah zbog onoga što je radio dao da iskusi i glad i strah.“ (En-Nahl, 112)

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, u više je navrata obradovao svoje ashabe da će sigurnost zavladatai u ovoj vjeri, a u tom su kontekstu i njegove riječi upućene Adijj b. Hatimu: „Tako mi Allaha uskoro će se čuti da je žena izašla iz Kadisije na svojoj devi i zaputila se s namjermom da posjeti ovu kuću (kaba) a neće se bojati nikog osim Allaha.“¹ I rekao je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem: „Allah će sigurno upotpuniti ovu stvar (vjeru) tako da će putnik slobodno ići od Sane do Hadramevta ne bojeći se nikog osim Allaha i vuka za svoje stado.“²

Od najvažnijih ciljeva islama bilo je uspostavljanja mira i sigurnosti među ljudima. Da bi se to ostvarilo, moralo se suprotstaviti širenju straha i svemu što vodi ga njemu. Zbog toga je uspostava sigurnosti bio cilj državne vlasti na čijem se čelu nalazio Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, često je u svome govoru i hutbama potencirao na važnost mira i sigurnosti među ljudima te sprečavanju bilo kakvih nasrtaja na ljude. Među najpoznatijim stvarima koje je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, u ovom kontekstu izrekao svakako je njegov govor na dan Arefata prilikom oprosnog hadža: „Koji je vama poznati mjesec najsvetiji? 'Ovaj mjesec', odgovorili su. 'Koji je vama poznati grad najsvetiji?', upitao je. 'Ovaj naš grad', odgovorili su. 'Koji je vama poznati dan najsvetiji?', upitao je. 'Ovaj današnji dan', odgovorili su. 'Blagoslovljeni i Uzvišeni Allah', reče tada on, 'zaista je učinio svetom vašu krv, vaše imetke i vašu čast – osim kad to pravda drugačije zahtjeva – kao što je učinio svetim ovaj vaš dan, u ovom vašem gradu, u ovom vašem mjesecu. Jesam li vam dostavio? (Ponovio je ovo pitanje tri puta)

¹ Taberi, Tarih, 3/150; Vidi: Ibn Ebi Šejbe, El-Megazi, str. 142; Ibn Hišam, Es-Sire En-Nebevije, 4/581.

² Hadis bilježi Buhari u svome Sahihu, Kitab el-Megazi, Bab lekije en-Nebijju ve ashabuhu min el-mušrikine fi Mekke, 5/238.

'Da, jesi', odgovorili su mu, a on na to reče: 'Teško vama, (ili je rekao nesreća s vama) nemojte poslije mene postajati nevjernici, pa da jedni druge ubijate!'"¹ Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, potvrdio je važnost sigurnosti u životu čovjeka pa je kazao: „Ko od vas osvane zdravog tijela, siguran je u svojoj kući i ima hranu toga dana – kao da mu je dat čitav dunjaluk.”² Također, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je kazao: „Muslimanu nije dozvoljeno da prestraši drugog muslimana.”³ Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, običavao je učiti dovu: „Allahu moj, pokrij moje stidno mjesto i učini me sigurnim.”⁴

Islamska država u Medini je uspostavila mir i sigurnost među ljudima, kako među muslimanima tako i među drugima a upravo je to bila osnova medinskog sporazuma između Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i stanovnika Medine te okolnih plemena a odnosila se na zajedničku odbranu od neprijatelja, uspostavu mira u Medini, i ne pružanje pomoći onima koji uzrokuju širenje straha među stanovnicima i drugima.⁵

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je lično nadzirao sigurnost Medine i njenih stanovnika kao i onih koji tu dolaze. On je sprovodio sudske kazne nad zločincima koji su činili nered na zemlji, proljevali krv i narušavali sigurnost drugih ljudi i njihov mir. Imam Buhari je u svome Sahihu jedan odjeljak naslovio 'Kazneno pravo i kojih se kaznenih mjera treba čuvati',⁶ i tu je spomenuo mnogo poglavlja, između ostalih i poglavlje 'O izvršavanju kazni nad uglednim ali i slabim',⁷ kao i poglavlje 'O pokuđenosti zauzimanja protiv izvršenja kazne kad tužba dođe do vladara'⁸ i tu je naveo hadis kojeg prenosi Aiša, r.a., u kojem stoji: „Kurejševiče je obuzela briga zbog žene Mahzumijke, koja je počinila krađu, te su rekli: 'Ko bi se za nju mogao zauzeti kod Allahovog Poslanika, i ko bi za to imao smjelosti ako ne Usama b. Zejd r.a., miljenik Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. On je potom razgovarao s Allahovim Poslanikom, sallallahu alejhi ve sellem, ali mu Poslanik reče: 'Zar da se zauzimaš protiv izvršenja jedne Allahove kazne?!' Nakon toga Poslanik je održao govor rekavši: 'O ljudi, zaista su zalutali oni koji su bili prije vas zato što su uglednog, kad ukrade, ostavljali, a nad slabićem, kad ukrade,

¹ Buhari, Sahih, hadis br. 6785.; Ibn Hazm, el-Muhalla, Kitabul-Hadž, 4/84

² Tirmizi u Zuhdu, hadis br. 2346, 4/574.

³ Ahmed u Musnedu, 5/262.

⁴ Ahmed u Musnedu, 2/25.

⁵ Vidi: Medinska povelja u ovoj knjizi.

⁶ Sahih Buhari, 8/13.

⁷ Sahih Buhari, 8/16.

⁸ Sahih Buhari, 8/16.

izvršavali kaznu. Tako mi Allaha, kada bi Fatima kći Muhammedova, ukrala, Muhammed bi joj odsjekao ruku!"¹

Imam Buhari je u svoj Sahih uvrstio poglavlje o riječima Uzvišenog: „Kradljivcu i kradljivici odsijecite ruke njihove, neka im to bude kazna za ono što su učinili i opomena od Allaha! A Allah je silan i mudar.“² (El-Maide, 38) Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, izvršio je kaznu za krađu nad ženom iz plemena Mahzum i u tome ga nije spriječio njen ugled niti zauzimanje Usame b. Zejda ni drugih uglednika Mekke. A očigledno je da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, u toku svoga života više puta nad počiniocima izvršio kaznu za krađu.³

Primjena kazne za krađu odigrala je značajnu ulogu u ostvarenju sigurnosti u pogledu imetka ljudi. Strah potencijalnih kradljivaca od izvršenja kazni učinio je da se krađe smanje ili gotovo iščeznu u vremenu Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem.

Nema sumnje da primjena kazni za krađu u bilo kojoj zajednici umanjuje prisustvo krađe a imetak ljudi je sigurniji.

U pogledu kazne odmazde za ubistvo stvar je bila jasna jer je sprječavala ljude i da razmišljaju o ubistvu i proljevanju tuđe krvi ako znaju da je njihova krv ugrožena izvršenjem kazne nad njima i da ih čeka odmazda ako ubiju nekog. Stoga, odmazda je čuvala krv i živote ljudi kao što kaže Uzvišeni: „U odmazdi vam je – opstanak, o razumom obdareni, da biste se ubijanja okanili!“ (El-Bekare, 179)

Isto tako, bila je poznata i kazna za drumsko razbojništvo koja je spomenuta u riječima Uzvišenog: „Kazna za one koji protiv Allaha i Poslanika Njegova vojuju i koji nered na Zemlji čine jeste: da budu ubijeni, ili razapeti, ili da im se unakrst ruke i noge odsijeku ili da se iz zemlje prognaju. To im je poniženje na ovome svijetu, a na onome svijetu čeka ih patnja velika, ali ne i za one koji se pokaju prije nego što ih se domognete! I znajte da Allah prašta i da je milostiv.“ (El-Maide, 33-34)

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je znao potrebu ljudi za sigurnošću pa je stoga pružio sigurnost i svojim neprijateljima u Mekki prilikom njenog oslobođenja kada je ljudima obznanio da je siguran svako ko uđe u kuću Ebu Sufjana, kao i onaj ko zatvori vrata svoje kuće te onaj ko uđe u Mesdžid.

¹ Buhari, Sahih, Kitab el-Hudud, Bab Ikametu el-haddi ala eš-šerifi ve el-vedi', hadis br. 6788.

² Sahih Buhari, Kitab el-Hudud, 8/16.

³ Sahih Buhari, 8/15-18.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je bio svjestan važnosti mira i sigurnosti u životu ljudi pa je stoga jedna od prvih stvari koju je spomenuo ljudima nakon oslobođenja Mekke bila zabrana proljevanja krvi.¹

Izgradnja edeba i morala kod ljudi²

Moral i ponašanje ljudskog društva općenito ali i arapskog društva posebno jako se pokvario. Jedni omalovažavaju druge i prema njima se ponašaju neprimjereno.³ Poslanikovi, sallallahu alejhi ve sellem, pokušaji da se mekkansko društvo promjeni iznutra bili su jaki i ozbiljni uz nastojanje da se islam proširi i sve ono što ide uz to od šerijatskog zakona, izgradnje edeba i ahlaka te veza među ljudima. Također je nastojao da uspostavi posebne veze među članovima društva, najprije među rodbinom, očevima i djecom, na način da vjera, društvo i moral budu kohezivno povezani. Pleme Kurejš je pokazalo svoju tvrdoglavost i otvoreno zabranilo širenje misije islama. Oni su se, također, borili protiv Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, uznemiravali njega i njegove ashabe. Sve to, navelo je Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da traga za drugim mjestom gdje bi se nastanio i tu uspostavio zdravu muslimansku zajednicu na principima koherentnosti uz edeb i moral. Tako da je učinio hidžru u Medinu i tu započeo izgradnju sigurnog muslimanskog društva. Muhadžiri su došli u Medinu, zbližili se u harmoniji, sklopili sporazume i pobratili se s ensarijama. Po prvi put je predstavljen koncept bratimljenja između muhadžira i ensarija i upravo će bratimljenje među njima biti osnova nove čiste zajednice utemeljene na bratstvu, kao što kaže Uzvišeni: „I onima koji su Medinu za življenje izabrali i domom prave vjere još prije njih je učinili; oni vole one koji im se doseljavaju i u grudima svojim nikakvu tegobu, zato što im se daje, ne osjećaju, i više vole njima nego sebi, mada im je i samima potrebno. A oni koji se ušćuvaju lakomosti, oni će, sigurno, uspjeti.“ (El-Hašr, 9)

Uspostava harmonije i bratstva među ashabima ali i narednim generacijama ummeta koje će doći poslije bila je od presudnog značaja. Kaže Uzvišeni: „Oni koji poslije njih dolaze – govore: Gospodaru naš, oprosti nama i braći našoj koja su nas u vjeri pretekla i ne dopusti da u srcima našim bude imalo zlobe prema vjernicima; Gospodaru naš, ti si,

¹ Vidi: Sira od Ibn Hišama, 4/415.

² Vjerovatno najljepše što je na ovu temu napisano jeste ono što je imam Buhari sakupio u svome Sahihu u Knjizi o Edebu, u različitim poglavljima o ahlaku, održavanju rodbinskih veza, opraštanju, primjerenom ophođenju prema komšiji, siromahu i rodbini i ostale teme u više od 128 poglavlja. Vidi: Sahih Buhari, 7/68-125.

³ Opširnije o ovoj temi pogledaj: dr. Ahmed b. Abdulaziz b. Kasim el-Haddad, Ahlak Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, u Kur'anu i Sunnetu, Dar el-Garb el-Islami, Bejrut, drugo izdanje, 1419. H. G.

zaista, dobar i milostiv!" (El-Hašr, 10) Produhovljenje i izgradnja moralnih normi bila je srž misije Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Kaže Uzvišeni: „Mi smo vam jednog od vas kao poslanika poslali, da vam riječi Naše kazuje i da vas očisti i da vas Knjizi i mudrosti pouči i da vas ono što niste znali nauči.“ (El-Bekare, 151), i riječi Njegove: „On je neukima poslao Poslanika, jednog između njih, da im ajete Njegove kazuje i da ih očisti i da ih Knjizi i mudrosti nauči, jer su prije bili u očitj zabludi.“ (El-Džuma, 2)

Različite legislativne norme islama došle su s ciljem da se uspostave lijepi odnosi među članovima društva,¹ ali i unutar jedne porodice. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: „Dobročinstvo je lijep ahlak.“², također je rekao: „Najbolji među vama su oni koji su najljepšeg ahlaka.“³ Islam se koncentrisao na poboljšanje odnosa između sinova i očeva, i odnosa očeva prema sinovima, na način da je božanska naredba o dobročinstvu prema roditeljima podrazumjevala uspostavu ispravnog odnosa između dvije generacije, samilost među njima i stalnu vezu. Dobročinstvo prema roditeljima usko je vezano sa pokornošću Uzvišenom Allahu koji je rekao: „Gospodar tvoj zapovijeda da se samo Njemu klanjate i da roditeljima dobročinstvo činite. Kad jedno od njih dvoje, ili oboje, kod tebe starost dožive, ne reci im ni: "Uh!" – i ne podvikni na njih, i obraćaj im se riječima poštovanja punim. Budi prema njima pažljiv i ponizan i reci: Gospodaru moj, smiluj im se, oni su mene, kad sam bio dijete, njegovali!“ (El-Isra, 23-24) Također, Kur'an stavlja akcenat na bitnost lijepog odnosa prema bližnjima. Uzvišeni kaže: „Daj bližnjem svome pravo njegovo, i siromahu, i putniku, ali ne rasipaj mnogo.“ (El-Isra, 26)

Za Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, Kur'an kazuje da je na najvišem stepenu morala. Upravo tako ga Allaha opisuje u riječima: „Jer ti si, zaista, najljepšeg morala.“ (El-Kalem, 4) Uzvišeni Allah ljudima naređuje da Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, uzmu za svoj uzor. Kaže Uzvišeni: „Vi u Allahovom Poslaniku imate divan uzor za onoga koji se nada Allahovoj milosti i nagradi na onome svijetu, i koji često Allaha spominje.“ (El-Ahzab, 21) Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je kazao: „Poslan sam da kod ljudi usavršim lijep ahlak.“⁴

¹ Vidi: El-Havli, Muhammed Abdulaziz, El-Edeb En-Nebevi, Izat baliga ve hikem baliga, Darul Kalem, Bejrut, 1406. h.g.

² Imam Ahmed, Musned, 2/250.

³ Buhari, Sahih, Kitabul Edeb, Bab Husnul huluk vel-seha, ve ma jukrehu min el-Buhl, 7/82

⁴ Musned imama Ahmeda, 2/381, Albani je ovaj hadis ocijenio vjerodostojnim.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je bio skroman čovjek. Obilazio je bolesnika, pratio dženazu, odazivao se pozivu brata muslimana a mrzio je da mu ljudi ustaju na noge. Skroman je bio sa starijima ali i sa mlađima. Kada bi sjedio među svojim ashabima ne bi se uopće isticao niti razlikovao od njih. Bio je velikodušan i naređivao je velikodušnost, plemenit, naređivao je plemenitost, čestit, naređivao je čestitost i suzdržavanje od onoga što je kod drugih ljudi, hrabar i blag, naređivao je blagost, ljubazan, naređivao je ljubaznost. Bio je namirisan i čist a to je i drugima preporučivao. Kao kruna na sve ovo dolazi njegov lijep odnos prema Uzvišenom Allahu koji se prije svega manifestovao kroz tevhid, zadovoljstvo robovanjem Njemu, lijepom mišljenju o Allahu i osloncu na Njega, strah od Allaha i zadovoljstvu s onim što mu je propisao, nada za onim što je kod Njega, bogobožnost i strahopoštovanje u tajnosti i javnosti, ustrajanost u spominjanju Njega, zahvalnost Njemu i prefinjenog robovanja samo Njemu. Kaže Uzvišeni: „Pravi vjernici su samo oni čija se srca strahom ispune kad se Allah spomene, a kad im se riječi Njegove kazuju, vjerovanje im učvršćuju i samo se na Gospodara svoga oslanjaju, oni koji molitvu obavljaju i dio od onoga što im Mi dajemo udjeljuju.“ (El-Enfal, 2-3), i riječi Njegove: „Sjećajte se vi Mene, i Ja ću se vas sjetiti, i zahvaljujte Mi, i na blagodatima Mojim nemojte neblagodarni biti!“ (El-Bekare, 152), i riječi Njegove: „Šta vam je, zašto se Allahove sile ne bojite, a On vas postepeno stvara?!“ (Nuh, 13-14), i riječi Njegove: „Što god ti važno činio, i što god iz Kur'ana kazivao, i kakav god vi posao radili, Mi nad vama bdijemo dok god se time zanimete. Gospodaru tvome ništa nije skriveno ni na Zemlji ni na nebu, ni koliko trun jedan, i ne postoji ništa, ni manje ni veće od toga, što nije u Knjizi jasnoj.“ (Junus, 61) Napominjujući druge o važnosti lijepog odnosa prema Allahu, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: „Stidite se Allaha istinskim stidom. Čuvajte svoju pamet i ono što ona spoznaje, i stomak i ono što on želi, i sjećajte se smrti i nedaća.“¹

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, također je rekao: „Preče je da se Allaha stidimo nego ljudi.“²

Od lijepog odnosa prema Allahu jeste i povratak i bijeg Njemu i traženje oprosta od Njega, kao što kaže Uzvišeni: „Zato požurite Allahu, ja sam vam od Njega da vas javno upozorim.“ (Ez-Zarijat, 50), i riječi Njegove: „Od Allaha je svaka blagodat koju uživate, a čim vas nevolja kakva zadesi, opet od Njega glasno pomoć tražite.“ (En-Nahl, 53), i riječi Njegove:

¹ Ahmed u Musnedu, 1/387.

² Buhari, Sahih, Kitab el-Gusul, Bab men igtesele urjanen vahdehu fi el-halve, ve men tesetere fe sitru efdal, 1/73.

„Sjećajte se vi Mene, i Ja ću se vas sjetiti, i zahvaljujte Mi, i na blagodatima Mojim nemojte neblagodarni biti!“ (El-Bekare, 152), i riječi Njegove: „Onome ko čini dobro, bio muškarac ili žena, a vjernik je, Mi ćemo dati da proživi lijep život i doista ćemo ih nagraditi boljom nagradom nego što su zaslužili.“ (En-Nahl, 97), i riječi Njegove: „A kad se uči Kur'an, vi ga slušajte i šutite da biste bili pomilovani.“ (El-Ea'raf, 204)

Lijep odnos prema Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, u toku njegovog života ali i nakon smrti jedna je od moralnih normi na kojoj je islamski ummet odgojen, kao što kaže Uzvišeni: „O vjernici, ne odlučujte se ni za što dok za to ne upitate Allaha i Poslanika Njegova, i bojte se Allaha! Allah, zaista, sve čuje i sve zna. O vjernici, ne dižite glasove svoje iznad Vjerovjesnikova glasa i ne razgovarajte s njim glasno, kao što glasno jedan s drugim razgovarate, da ne bi bila poništena vaša djela, a da vi i ne primijetite. One koji utišaju glasove svoje pred Allahovim Poslanikom – a to su oni čija je srca Allah prekalio u čestitosti – čeka oprost i nagrada velika. Većina onih koji te dozivaju ispred soba nije dovoljno pametna. A da su se oni strpjeli dok im ti sam iziđeš, bilo bi im bolje; a Allah prašta i samilostan je.“ (El-Hudžurat, 1-5) Kur'an je eksplicitno naredio drugovima Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da slijede njegove naredbe i da mu budu pokorni, kaže Uzvišeni: „Ne smatrajte Poslanikov poziv upućen vama kao poziv koji vi jedni drugima upućujete; Allah sigurno zna one među vama koji se kradom izvlače. Neka se pripaze oni koji postupaju suprotno naređenju Njegovu, da ih iskušenje kakvo ne stigne ili da ih patnja bolna ne snađe.“ (Nur, 63), i riječi Njegove: „I tako Mi Gospodara tvoga, oni neće biti vjernici dok za sudiju u sporovima međusobnim tebe ne prihvate i da onda zbog presude tvoje u dušama svojim nimalo tegobe ne osjete i dok se sasvim ne pokore.“ (En-Nisa, 65) Kur'an također potvrđuje obavezu lijepog odnosa prema Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, onda kada su ashabi sa njim na nekom odgovornom sastanku da se ne udaljavaju osim uz njegovu dozvolu: „Pravi vjernici su samo oni koji u Allaha i Njegova Poslanika vjeruju, a koji se, kad su s njim na kakvom odgovornom sastanku, ne udaljuju dok od njega dopuštenje ne dobiju. Oni koji od tebe traže dopuštenje, u Allaha i Poslanika Njegova, doista, vjeruju. I kad oni zatraže dopuštenje od tebe zbog kakva posla svoga, dopusti kome hoćeš od njih, i zamoli Allaha da im oprost i jer Allah prašta i On je milostiv. Ne smatrajte Poslanikov poziv upućen vama kao poziv koji vi jedni drugima upućujete; Allah sigurno zna one među vama koji se kradom izvlače. Neka se pripaze oni koji postupaju suprotno naređenju Njegovu, da ih iskušenje kakvo ne stigne ili da ih patnja bolna ne snađe.“ (Nur, 62-63), i riječi Njegove: „Kad se vjernici Allahu i Poslaniku Njegovu pozovu, da im on presudi, samo reknu: "Slušamo i pokoravamo se!" – Oni

će uspjeti. Oni koji se Allahu i Poslaniku Njegovu budu pokoravali, koji se Allaha budu bojali i koji od Njega budu strahovali – oni će postići ono što budu željeli. Licemjeri se zaklinju Allahom, najtežom zakletvom, da će sigurno ići u boj ako im ti narediš. Reci: "Ne zaklinjite se, zna se šta se od vas traži, Allah dobro zna ono što vi radite. Reci: "Pokoravajte se Allahu i pokoravajte se Poslaniku!" A ako ne htjednete, on je dužan raditi ono što se njemu naređuje, a vi ste dužni raditi ono što se vama naređuje, pa ako mu budete poslušni, bićete na Pravom putu – a Poslanik je jedino dužan da jasno obznani." (Nur, 51-54)

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je bio skroman u pogledu dunjaluka a i drugima je to preporučivao. Pri sebi je imao najposebnija svojstva koja podstiču na čistoću te uvažavanje osjećaja drugih ljudi. Također je pazio na ono što jede, pije, oblači i kako izgleda, a ljudima je naređivao da međusobom šire ljubav i selam pa je kazao: „Hoćete li da vas obavijestim o onima koji su mi najdraži i koji će najbliže do mene sjediti na Sudnjem danu? Rekli su: Hoćemo, Allahov poslaniče. Rekao je: Oni koji su najljepšeg morala, te plemeniti koji su prijatni prema drugima i prema kojima su drugi prijatni.“¹ Također, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je govorio: „Koga raduje da se spasi Vatre i uđe u Džennet nekad prilikom svjedoči da nema drugog boga osim Allaha i da je Muhammed Njegov rob i Njegov Poslanik, i neka se prema ljudima ponaša onako kako bi volio da se drugi prema njemu ponašaju.“² Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, također je rekao: „Nećete ući u Džennet sve dok ne budete vjerovali, a nećete vjerovati sve dok se ne budete međusobno voljeli. Hoćete li da vas uputim na nešto, ako to budete radili, međusobno ćete se voljeti? Širite selam među sobom!“³ Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nazivao je selam djeci kada bi prolazio pored njih.

Uzvišeni Allah je naredio da se prilikom ulaska u kuću traži dozvola i da se naziva selam, pa je kazao: „O vjernici, u tuđe kuće ne ulazite dok dopuštenje ne dobijete i dok ukućane ne pozdravite; to vam je bolje, poučite se!“ (En-Nur, 27), i rekao je: „A robovi Milostivoga su oni koji po Zemlji mirno hodaju, a kada ih bestidnici oslove, odgovaraju: "Mir vama!" (Furkan, 63), i rekao je: „Ne hodi po zemlji nadmeno, jer zemlju ne možeš probiti ni brda u visinu dostići.“ (El-Isra, 37), i rekao je: „I, iz oholosti, ne okreći od ljudi lice svoje i ne idi zemljom nadmeno, jer Allah ne voli ni gordog ni hvalisavog.“ (Lukman, 18)

¹ Buhari, Kitabul-Menakib, Bab Fadail es-Sahabe, 4/218; Imam Ahmed u Musnedu, 4/193.

² Vidi: Ebu Bekr el-Džazairi, Minhadžu el-Muslim, str. 103.

³ Muslim, Sahih, Kitabul-Iman, 1/53.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, preporučivao je blagost jer je upravo blagost jedan od razloga harmonije u porodici ali i u zajednici, pa je kazao: „Zaista Allah voli blagost u svim stvarima.“¹ Također je rekao: „U čemu god se nađe blagost, ona to ukrasi.“² Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, lično je sa svojim ashabima u praksi primijenio blagost i ljubaznost kao što kaže Uzvišeni: „Samo Allahovom milošću ti si blag prema njima; a da si osoran i grub, razbjegli bi se iz tvoje blizine. Zato im praštaj i moli da im bude oprošteno i dogovaraj se s njima. A kada se odlučiš, onda se pouzdaj u Allaha, jer Allah zaista voli one koji se uzdaju u Njega.“ (Alu Imran, 159) Uz blagost i ljubaznost, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, iskazivao je i ljubav i požrtvovanost prema svome ummetu, kaže Uzvišeni: „Došao vam je Poslanik, jedan od vas, teško mu je što ćete na muke udariti, jedva čeka da Pravim putem pođete, a prema vjernicima je blag i milostiv.“ (Et-Tevbe, 128), i riječi Njegove: „Ne pružaj poglede svoje na ono što Mi dajemo na uživanje nekim od njih i ne budi tužan zbog njih, a prema vjernicima blag budi.“ (El-Hidžr, 88), i riječi Njegove: „I budi ljubazan prema vjernicima koji te slijede!“ (Eš-Šu'ara, 215) Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je bio primjer milosti, pružanja drugima, i lijepog ponašanja. Nakon što je primio prvu objavu Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je bio uplašen pa ga je Hatidža smirila i podsjetila na njegov prefinjeni ahlak: „Ne, tako mi Allaha, On te neće nikada poniziti i napustiti, jer ti obilaziš rodbinu, nosiš teret (pomažući siročad), stječeš za siromahe, gostoljubiv si i pomažeš one koji zastupaju istinu.“³ U ovome nalazimo potvrdu za cijeli ummet: „Zaista su lijepo ponašanje i dobročinstvo razlozi da čovjek bude sačuvan od svakog zla.“⁴ Kada je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kročio u Mekku kao njen oslobodioc išao je skromno, pognute glave bez oholosti i arogancije. Znao je stajati sa slabašnom ženom i djetetom i slušati njihove jade, razgovarati s njima i pobrinuti se za njihove potrebe.⁵ Hadis Enesa b. Malika, r.a., nam upravo to i pojašnjava: „Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je obilazio bolesnika, pratio dženazu, jahao na magarcu i odazivao se na poziv roba.“⁶ Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, nije smetalo da jahalicu dijeli sa još jednim čovjekom ili djetetom koje bi sjedilo iza njega. Usama b. Zejd, r.a. je mnogo puta jahao istu jahalicu sjedeći iza Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Također, neke od njegovih žena ponekad su jahale zajedno s

¹ Buhari u svom Sahihu, Kitabul-Edeb, Bab el-Rifk fil-emri kullih, 7/8.

² Muslim u svom Sahihu, Kitabul-birr, Bab fadlu er-Rifk, 8/22; Ahmed u Musnedu, 6/58,112.

³ Buhari u svome Sahihu, Kejfe kane bed' el-vahji ila resulillahi, sallallahu alejhi ve sellem, ovo je treći hadis u Buharijinom Sahihu, 1/3.

⁴ Ahmed b. Abdulaziz el-Haddad, Ahlak Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, u Kur'anu i Sunnetu, 1/77)

⁵ Vidi: Sahih Muslim, Bab kurb en-Nebijj min en-nas.

⁶ Tirmizi, Kitab el-Dženaiz, Poglavlje br. 32, hadis br. 1017, 3/337.

njim.¹ Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: „Zaista mi je Allah objavio da budete skromni i ponizni kako se niko ne bi oholio nad drugim.“²

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je zajedno sa svojim ashabima radio kada su bili na putovanju. Prikupljao je drva za ogrjev i radio dio posla kao i svaki drugi čovjek. Također je učestvovao u izgradnji njegovih džamija, a pomagao je i svojim ukućanima u obavljanju kućnih poslova. U hadisu je došlo: „Bio je na usluzi svojoj porodici.“³ U prirodi Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, bila je stidljivost i upravo ga tako Uzvišeni Allah opisuje u riječima: „O vjernici, ne ulazite u sobe Vjerovjesnikove, osim ako vam se dopusti radi jela, ali ne da čekate da se ono zgotovi; tek kad budete pozvani, onda uđite, i pošto jedete, razidite se ne upuštajući se jedni sa drugima u razgovor. To smeta Vjerovjesniku, a on se stidi da vam to rekne, a Allah se ne stidi istine.“ (El-Ahzab, 53) Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je poziva ljude da uspostave balans između dunjaluka i ahireta, kaže Uzvišeni: „I nastoj da time što ti je Allah dao stekneš ovaj svijet, a ne zaboravi ni svoj udio na ovome svijetu i čini drugima dobro, kao što je Allah tebi dobro učinio, i ne čini nered po Zemlji, jer Allah ne voli one koji nered čine.“ (El-Kasas, 77)

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, se trudio da svojim ashabima pokaže da ih voli. Jedne prilike je, obraćajući se Muazu b. Džebel, r.a., kazao: „Muaze, tako mi Allaha, ja te uistinu volim i preporučujem ti o Muaze. Nemoj završiti namaz a da ne proučiš: „Allahu moj, pomoz mi da istrajem u spominjanju tebe, i u zahvalnosti Tebi, i u lijepom robovanju prema Tebi.“⁴ Također, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: „Ako neko od vas zavoli svoga brata neka ga o tome obavijesti.“⁵ Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, podsticao je ljude na sve ono što među njima budi ljubav, kao što su međusobna posjećivanja, razmjene poklona⁶ i upućivanje osmjeha o čemu je kazao: „Osmjehnuti se u lice bratu muslimanu je sadaka.“⁷ Podučio je svoje drugove da jedni druge pozdravljaju, kaže Uzvišeni: „Kada pozdravom pozdravljeni budete, ljepšim od njega otpozdravite, ili ga uzvratite, jer će Allah za sve obračun tražiti.“ (En-Nisa, 86) Imam Buhari je u svome Sahihu jedan odjeljak

¹ Buhari, Kitabul-edeb, Bab kavl redžul džealeni Allahu fidake, 7/116.

² Ibn Madže u Sunenu, Bab el-Hajau, hadis br. 4179, 2/1399.

³ Hadis bilježi Buhari a prenosi ga Aiša, r.a., Kitabul-Edeb, Bab kejfe jekunu redžulu fi ehlihi, 7/83.

⁴ Vidi: Musned imama Ahmeda, 5/245.

⁵ Ahmed u Musnedu, 4/30.

⁶ Sunen Tirmizi, Kitabul-birr, str. 34; Ma džae fi kubul el-hedije vel-isabe alejha, hadis br. 1953, 4/338.

⁷ Sunen Tirmizi, Kitabul-birr, str. 36, Ma džae fi sanai' el-mearuf min el-hadis, br. 1956. 4/340. Abdullah Nedžib Salim je sakupio predaje u Siri koje govore o osmjehu Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, u knjigu pod nazivom 'Vjerovjesnički osmjehi', Dar Ikre ed-Devlijje, Kairo, 1427. h.g.

naslovio 'Traženje dozvole za ulazak', poglavlje 'Širenje selama je od islama'¹, također je u svoj Sahih u odjeljku o 'Vjerovanju' naveo poglavlje 'Selam je od islama'. Tirmizi je u svome Sahihu jedno poglavlje naslovio 'O onome što je spomenuto o vrijednosti selama.'²

Plemeniti Kur'an je zabranio da se ljudi uzdižu jedni nad drugima i napomenuo ih je da im je osnova tj. otac svima isti. Također je zabranio da se jedni s drugima ismijavaju, pa je kazao: „O vjernici, neka se muškarci jedni drugima ne rugaju, možda su oni bolji od njih, a ni žene drugim ženama, možda su one bolje od njih. I ne kudite jedni druge i ne zovite jedni druge ružnim nadimcima! O, kako je ružno da se vjernici spominju podrugljivim nadimcima! A oni koji se ne pokaju – sami sebi čine nepravdu. O vjernici, klonite se mnogih sumnjičenja, nekā sumnjičenja su, zaista, grijeh. I ne uhodite jedni druge i ne ogovarajte jedni druge! Zar bi nekome od vas bilo drago da jede meso umrloga brata svoga – a vama je to odvratno – zato se bojte Allaha; Allah, zaista, prima pokajanje i samilostan je. O ljudi, Mi vas od jednog čovjeka i jedne žene stvaramo i na narode i plemena vas dijelimo da biste se upoznali. Najugledniji kod Allaha je onaj koji Ga se najviše boji, Allah, uistinu, sve zna i nije Mu skriveno ništa.“ (El-Hudžurat, 11-13)

Islam je došao da potvrdi važnost bratstva među vjernicima. Kaže Uzvišeni: „Vjernici su samo braća, zato pomirite vaša dva brata i bojte se Allaha, da bi vam se milost ukazala.“ (El-Hudžurat, 10). Obaveznim je učinio izmirenje vjernika u situaciji kada postoji neki raskol uz obavezu da se stane protiv one skupine koja je nepravedna i koja prelazi granicu. Također, treba ustrajati u izmirivanju zavađenih, kaže Uzvišeni: „Ako se dvije skupine vjernika sukobe, izmirite ih; a ako jedna od njih ipak učini nasilje drugoj, onda se borite protiv one koja je učinila nasilje sve dok se Allahovim propisima ne prikloni. Pa ako se prikloni, onda ih nepristrasno izmirite i budite pravedni; Allah, zaista, pravedne voli.“ (El-Hudžurat, 9)

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je zabranio ogovaranje³ i to da ljudi omalovažavaju jedni druge, pa je kazao: „Dovoljno je čovjeku zla da omalovaži brata muslimana.“⁴ Uzvišeni Allah je kazao: „I, iz oholosti, ne okreći od ljudi lice svoje i ne idi zemljom nadmeno, jer Allah ne voli ni gordog ni hvalisavog.“ (Lukman, 18), i riječi Uzvišenog: „O vjernici! Propisuje vam se odmazda za ubijene: slobodan – za slobodna, i rob – za

¹ Vidi: Sahih Buharu, spomenuto poglavlje, 7/128.

² Sahih Buhari, 1/12; Sahih Muslim, 7/2; Vidi: Kitabul-isti'zan, 5/52.

³ Sunen Tirmizi, Kitabul-birr, Bab ma džae fil-gibe, 4/329.

⁴ Tirmizi, Kitabul-birr, Bab ma džae fi šefeka el-muslimi alel-muslim, hadis br. 1927, 4/325; Imam Ahmed u Musnedu, 3/491.

roba, i žena – za ženu. A onaj kome rod ubijenog oprost, neka oni velikodušno postupe, a neka im on dobročinstvom uzvrat. To je olakšanje od Gospodara vašeg, i milost. A ko nasilje izvrši i poslije toga, njega bolna patnja čeka.“ (El-Bekare, 178), i riječi Uzvišenog: „Neka se čestiti i imućni među vama ne zaklinju da više neće pomagati rođake i siromahe, i one koji su na Allahovu putu rodni kraj svoj napustili; neka im oprostite i ne zamjere! Zar vam ne bi bilo drago da i vama Allah oprost? A Allah prašta i samilostan je.“ (En-Nur, 22), i riječi Uzvišenog: „Nepravda se može uzvratiti istom mjerom, a onoga koji oprost i izmiri se Allah će nagraditi; On, uistinu, ne voli one koji nepravdu čine.“ (Eš-Šura, 40), i riječi Uzvišenog: „Dobro i zlo nisu isto! Zlo dobrim uzvrat, pa će ti dušmanin tvoj odjednom prisni prijatelj postati.“ (Fussilet, 34), i riječi Uzvišenog: „Za one koji, i kad su u obilju i kad su u oskudici, udjeljuju, koji srdžbu savlađuju i ljudima praštaju – a Allah voli one koji dobra djela čine.“ (Alu Imran, 134)

Glavna svrha prethodno spomenutog pravednog tretiranja i uvažavanja drugih te izmirivanja zavađenih bila je zbog izgradnje primjerenog i etičnog islamskog društva koje će biti ujedinjeno i koherentno. Kaže Uzvišeni: „Nema kakva dobra u mnogim njihovim tajnim razgovorima, osim kada traže da se milostinja udjeljuje ili da se dobra djela čine ili da se uspostavlja sloga među ljudima. A ko to čini iz želje da Allahovu naklonost stekne Mi ćemo mu, sigurno, veliku nagradu dati.“ (En-Nisa, 114)

Uzvišeni Allah je Svome Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, naredio milost, a on je milost drugima oporučivao i ljudima naređivao da drugima milost preporučuju. Rekao je Uzvišeni: „A uz to da je od onih koji vjeruju, koji jedni drugima izdržljivost preporučuju i koji jedni drugima milost preporučuju.“ (El-Beled, 17) Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: „Allah će se smilovati onima koji su milostivi prema drugima.“¹ Također, je rekao: „Smilujte se onima koji su na zemlji, smilovat će vam se onaj koji je na nebesima.“² Posebno je potencirao na samilost među muslimanima i potrebu da samilost preovladava u društvu, pa je s tim u vezi kazao: „Primjer vjernika u njihovoj međusobnoj ljubavi, samilosti i naklonjenosti, je kao primjer tijela: ako se razboli jedan njegov dio, čitavo tijelo obuzme vrućica i nesanica.“³

¹ Buhari u svome Sahihu, Kitabul-dženaiz, Bab kavli en-Nebijj, sallallahu alejhi ve sellem, juazebu el-mejjit bi bukai ehlihi alejhi, 2/81.

² Tirmizi, Kitabul-birr, 4/324.

³ Muslim u svome Sahihu, Kitabul-birr, Bab ma džae fi rahmetil-muslimin, Terahum el-mu'minin ve teatufuhum, 8/20.

Namaz je kod Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, bio najvažniji ibadet, ali i pored toga on je čak u namazu pokazivao milost prema djeci. Naime, imam Buhari je zabilježio hadis od Katade, r.a., da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „Ja stupim u namaz sa namjerom da odužim, ali čujem plač djeteta, te zbog toga što sam svjestan osjećaja njegove majke, skratim namaz.“¹

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, bio je milostiv prema robovima i slugama. Oslobođanje robova učinio je posebno vrijednim djelom kojim se čovjek približava Allahu. Također, oslobođanje robova učinio je iskupom za različite prijestupe. Islam je sputavao i zatvarao vrata ka robstvu koje je bilo itekako prošireno u svim zakonima i sistemima u doba Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je naredio da se prema njima postupa na lijep način pa je kazao: „Vaši robovi (sluge) jesu vaša braća. Allah ih je stavio pod vašu vlast, pa ko bude imao takvog brata pod svojom vlašću neka ga hrani onim što i sam jede i neka ga oblači onako kako se i on oblači. Ne opterećujte ih do iznemoglosti, a ako ih preopteretite, pomozite im.“²

Poslanikova, sallallahu alejhi ve sellem, samilost, lijepo ophođenje nisu bili rezervisani samo za ljude i muslimane nego su islamski zakoni propisali lijepo ophođenje i prema životinjama te iskazivanje samilosti prema njima uz zabranu uznemiravanja i beskorisnog hladnokrvnog ubijanja. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: „Za dobročinstvo prema svakom živom biću ima narada.“³ Također je rekao: „Ko nije milostim prema drugima ni njemu milost neće biti ukazana.“⁴

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: „Kažnjena je žena zbog mačke koju je zatvorila, pa je od gladi krepala i tako je ta žena dospjela u Džehennem. Zatvorila ju je i nije je hranila, niti pojila a nije je ni pustila da jede od onoga što je na zemlji.“⁵ Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, također je rekao: „Allah je prokleo onoga ko za svoju metu uzme nešto što ima dušu.“⁶

Prethodno spomenutim instrukcijama u pogledu prava životinja islam je mnogo stoljeća ispred savremenog doba. Ovi propisi su Allahova milost

¹ Buhari u svome Sahihu, Kitabul-ezan, Bab ehaffe es-Salat, 1/172; Imam Ahmed u Musnedu, 3/205.

² Ahmed u Musnedu, 2/247; Buhari, Kitabul-iman, Bab el-mea'si min emril-džahilije, 1/13.

³ Buhari u svome Sahihu, Kitabul-musakat, Bab fadl sukja el-ma, 3/77.

⁴ Hadis je muttefekun alejhi a prenosi ga Ebu Hurejre, r.a., Vidi: Sahih Buhari, Kitabul-edeb, Bab rahmetul-veled ve takbiluhu ve muanekatuhu, 7/75; Vidi: Sahih Muslim hadis br. 4282.

⁵ Buhari u svome Sahihu, Kitabul-musakat, 3/77; Muslim u svome Sahihu, Bab tahrim te'azib el-hirre ve nahveha, 8/35.

⁶ Imam Ahmed u Musnedu, 1/216; Muslim u svome Sahihu, Kitabul-'Id, Bab en-nehju an sabril-behaim, 6/73.

prema vjernicima koji slijede Njegovu uputu kako bi upravo oni bili milostivi prema svakom živom biću a prema ljudima posebno.

Islam stavlja akcenat na obavezu pomaganja ljudima i stajanja uz one koji su u potrebi. Također, zabranjuje uznemiravanja ljudi, kako muškaraca tako i žena. U tom kontekstu Uzvišeni Allaha kaže: „Neka se čestiti i imućni među vama ne zaklinju da više neće pomagati rođake i siromahe, i one koji su na Allahovu putu rodni kraj svoj napustili; neka im oprostite i ne zamjere! Zar vam ne bi bilo drago da i vama Allah oprostí? A Allah prašta i samilostan je. Oni koji obijede čestite, bezazlene vjernice, neka budu prokleti i na ovome i na onome svijetu; njih čeka patnja nesnosna na Dan kada protiv njih budu svjedočili jezici njihovi, i ruke njihove, i noge njihove za ono što su radili. Toga Dana Allah će ih kazniti kaznom koju su zaslužili i oni će saznati da je Allah, doista, oličena istina.“ (En-Nur, 22-25)

Kur'an potvrđuje obavezu lijepog ophođenja prema komšiji uz dobročinstvo prema njemu.¹ Kaže Uzvišeni: „I Allahu se klanjajte i nikoga Njemu ravnim ne smatrajte! A roditeljima dobročinstvo činite, i rođacima, i siročadi, i siromasima, i komšijama bližnjim, i komšijama daljnjim, i drugovima, i putnicima, i onima koji su u vašem posjedu. Allah, zaista, ne voli one koji se ohole i hvališu.“ (En-Nisa, 36) Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: „Onaj ko vjeruje u Allaha i Sudnji dan neka ne uznemirava svoga komšiju.“² Također je rekao: „Džibril mi je neprestano preporučivao pažnju prema komšiji da sam pomislio kako će ga učiniti nasljednikom.“³ Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, također je rekao: „Tako mi Allaha, ne vjeruje! Tako mi Allaha, ne vjeruje! Tako mi Allaha, ne vjeruje! 'A ko to, Allahov Poslaniče?, upitali su. 'Onaj od čijeg zla nije pošteđen njegov komšija.“⁴ Ove naredbe nisu se odnosile samo na muslimane nego se protežu i do ostalih a naredba o obavezi lijepog ophođenja prema nemuslimanima s kojima se živi u miru je jasna i nedvosmislena. Kaže Uzvišeni: „Allah vam ne zabranjuje da činite dobro i da budete pravedni prema onima koji ne ratuju protiv vas zbog vjere i koji vas iz zavičaja vašeg ne izgone – Allah, zaista, voli one koji su pravični.“ (El-Mumtehine, 8) Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je također naredio da se lijepo postupa prema ratnim zarobljenicima. Kaže Uzvišeni: „I hranu su davali – mada su je i sami željeli – siromahu i siročetu i zarobljenima. "Mi vas samo za Allahovu ljubav hranimo, od vas ni priznanja ni zahvalnosti ne tražimo!“ (El-Insan, 8-9)

¹ Buhari je u svome Sahihu, El-vesat bi el-džar, 7/78, Hadis je muttefekun alejhi.

² Buhari u svome Sahihu, Bab nem kjane ju'minu billahi vel jevnil ahiri fe la ju'zi džarehu, 7/78, hadis je muttefekun alejhi.

³ Buhari u svome Sahihu, Bab el-vesat bi el-džar, 7/78, hadis je muttefekun alejhi.

⁴ Buhari u svome Sahihu, Babi esime men la je'men džaruhi bi vaikihi, 7/78, hadis je muttefekun alejhi.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je naredio da se prema zarobljenicima, mušricima, nakon bitke na Bedru postupa lijepo. Muslimani su ih hranili hranom koju su i sami jeli i prema njima su se ophodili na najljepši način što je ove zarobljenike približilo islamu.

Od najposebnijih etičkih principa na kojima je izgrađen ovaj ummet svakako su velikodušnost i darežljivost.¹ Darežljivost je poznata u ovom ummetu u svim segmentima a posebno kada je u pitanju imetak koji se daje putem zekata ili sadake koji su stavljeni u izjednačeni sa namazom na više mjesta u Kur'anu, između ostalog, riječi Uzvišenog: „Čovjek je, uistinu, stvoren malodušan: kada ga nevolja snađe – brižan je, a kada mu je dobro – nepristupačan je, osim vjernika, koji molitve svoje budu na vrijeme obavljali, i oni u čijim imecima bude određen dio za onoga koji prosi i za onoga koji ne prosi, i oni koji u onaj svijet budu vjerovali.“ (El-Mearidž, 19-26), i riječi Uzvišenog: „Onome koji udjeljuje i ne griješi i ono najljepše smatra istinitim – njemu ćemo Džennet pripremiti; a onome koji tvrdi i osjeća se neovisnim i ono najljepše smatra lažnim – njemu ćemo Džehennem pripremiti, i bogatstvo njegovo mu, kad se strovali, neće koristiti. Mi smo dužni ukazati na Pravi put, i jedino Nama pripada i onaj i ovaj svijet!“ (El-Lejl, 9-13), i riječi Uzvišenog: „Ti nisi dužan da ih na Pravi put izvedeš, Allah izvodi na Pravi put onoga koga On hoće. Imetak koji udijelite drugima u vašu je korist, ono što udijelite drugima neka bude samo Allahu za ljubav – a ono što od imetka udijelite drugima nadoknadiće vam se potpuno, neće vam biti učinjeno krivo.“ (El-Bekare, 272), i riječi Uzvišenog: „O vjernici, udijelite dio od onoga čime vas Mi darujemo, prije nego što dođe Dan kada neće biti ni otkupa, ni prijateljstva, ni posredništva! – A nevjernici sami sebi čine nepravdu.“ (El-Bekare, 254) Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je u časnom hadisu kazao: „Allah je plemenit i voli plemenitost.“² Kako bi ljude udaljio od međusobnih trvenja i zavidnuka te mogućeg sukoba zbog imetka, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: „Čuvajte se škrtosti, jer je ona uništila one prije vas; navela ih je da proljevajukrv i da ohalale svoje zabranjene stvari.“³

Sva ova plemenita uputstva kako bi se ummet i zajednica izgradili na velikodušnosti i darežljivosti, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, lično je primjenjivao u svome životu do te mjere da je bio poznat kao najdarežljiviji čovjek koji je kročio ovom zemljom. Ljude je podsticao da

¹ Buhari je u svome Sahih jedan odjeljak naslovio 'Etika, moral', poglavlje 'Lijep ahlak i velikodušnost, i omraženost škrtosti', 7/81.

² Tirmizi u svome Sahihu, Kirabul-edeb, hadis br. 2799.

³ Muslim u svome Sahihu, Kitabul-birr, Bab tahrim ez-Zulm, 8/18, Imam Ahmed u Musnedu, 2/160.

udjeljuju sadaku pa makar bila i mala. U tom kontekstu je kazao: „Bojte se vatre pa makar sa pola datule.“¹ Muslimani u njegovom vremenu su se natjecali u davanju sadake i podmirivanju potreba siromašnih muslimana, opremanju vojske i ugošćavanju Poslanikovih, sallallahu alejhi ve sellem, gostiju. U proćelju ovih ljudi, naravno, bio je Osman b. Affan, r.a., koji je opremio vojsku koja je krenula na Tebuk.²

Poštivanje ugovora, dakako, jedna je od najposebije etičkih normi kojima se odlikovao Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, ali i muslimani općenito. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je to u svome životu praktično potvrdio kako sa prijateljima tako i sa neprijateljima te upravo je na tome izgradio društvo. Kaže Uzvišeni: „Nije čestitost u tome da okrećete lica svoja prema istoku i zapadu; čestiti su oni koji vjeruju u Allaha i u onaj svijet, i u meleke, i u knjige, i u vjerovjesnike, i koji od imetka, iako im je drag, daju rođacima, i siročadi, i siromasima, i putnicima, i prosjacima, i za otkup iz ropstva, i koji molitvu obavljaju i zekat daju, i koji obavezu svoju, kada je preuzmu, ispunjavaju, naročito oni koji su izdržljivi u neimaštini, i u bolesti, i u boju ljutom. Oni su iskreni vjernici, i oni se Allaha boje i ružnih postupaka klone.“ (El-Bekare, 177), i kaže Uzvišeni: „O vjernici, ispunjavajte obaveze! Dozvoljava vam se stoka, ali ne ona koja će vam se navesti; dok obrede hadža obavljate, nije vam dozvoljeno loviti. Uistinu, Allah propisuje što On hoće.“ (El-Maide, 1)

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je imao sporazume i ugovore s nekolicinom plemena koja su živjela u blizini Medine i uvijek je ispunjavao ugovorene obaveze. Zaključio je, također, sporazum s nekim jevrejima odmah po dolasku u Medinu i ispoštovao taj sporazum ali su ga neki od njih prekršili. Sporazum je sklopio i sa plemenom Kurejš na Hudejbiji i ispunio ugovorene obaveze iako je sporazum u svojoj vanjštini bio nepravedan prema skupini potlačenih muslimana.³ Nakon što je druga strana prekršila sporazum islam je propisao da se sporazum poništi i da se to javno obznani bez varki kao što su to drugi radili. Uzvišeni kaže: „Čim primijetiš vjerolomstvo nekog plemena, i ti njemu isto tako otkazi ugovor – Allah uistinu ne voli vjerolomnike.“ (El-Enfal, 58)

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je naređivao da se vrijeme ugovora ispoštuje i da se ugovor ne krši te da se vremenski rok poštuje. U suri Tevbe, Uzvišeni kaže: „Obznana od Allaha i Njegova Poslanika onim mnogobošcima s kojima ste zaključili ugovore: Putujte po svijetu još četiri mjeseca, ali znajte da Allahu nećete umaći i da će Allah nevjernike

¹ Buhari u svome Sahihu, Kitabu-zekat, Bab Itteku nare ve lev bi šekki temre, 2/114.

² Vidi: Bitka na Tebuku.

³ Ebu Davud u svome Sunenu, hadis br. 2758.

osramotiti; i proglas od Allaha i Njegova Poslanika ljudima na dan velikog hadža: Allah i Njegov Poslanik ne priznaju mnogobošce. Pa ako se pokajete, to je za vas bolje; a ako se okrenete, znajte da Allahu nećete umaći! A nevjernike obraduj kaznom nesnosnom! Mnogobošcima s kojima imate zaključene ugovore koje oni nisu ni u čemu povrijedili, niti su ikoga protiv vas pomagali, ispunite ugovore do ugovorenog roka. Allah zaista voli pobožne." (Et-Tevbe, 1-4)

Ispunjavanje preuzetih obaveza (emaneta) bilo je od osnova etičkih normi na kojima je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, gradio društvo. Kaže Uzvišeni: „Mi smo nebesima, Zemlji i planinama ponudili emanet, pa su se ustegli i pobojali da ga ponesu, ali ga je preuzeo čovjek – a on je, zaista, prema sebi nepravedan i lahkomislen.“ (El-Ahzab, 72) Prije ali i poslije poslanstva, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je u plemenu Kurejš slovio za primjer poštenog čovjeka pa su ga upravo zbog toga i prozvali imenom iskreni i povjerljivi. Iskrenost je bila njegova odlika kojom ga je opisao Uzvišeni Allah: „A onaj koji donosi istinu i oni koji u nju vjeruju, oni su bogobožni.“ (Ez-Zumer, 33) Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je drug podsticao na iskrenost i na tome je ljude odgajao. Kazao je: „Budite iskreni, zaista, iskrenost vodi ka dobročinstvu, i zaista, dobročinstvo vodi ka Džennetu. Čovjek će neprestano govoriti istinu i držati se iskrenosti sve dok ne bude upisan kod Allaha da je iskren. Čuvajte se laži, zaista, laž vodi u griješenje, i zaista, griješenje vodi u vatru. I čovjek će neprestano lagati i držati se laži sve dok ne bude upisan kod Allaha da je lažljivac.“¹ Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, također je upozorio: „Tri su znaka licemjera: kada govori - laže, kada obeća - ne ispuni, i kada mu se nešto povjeri - povjerenje iznevjeri.“²

Što se tiče porodičnih društveno-etičkih normi, islam nastoji da ih izgradi uzimajući u obzir moguće razlike i komplikacije u međuljudskim odnosima. Zbog toga je islamski zakon i njegova primjena u oblasti porodičnog prava i legislativnih normi došao da reguliše odnose kada je u pitanju brak i razvod braka i sve ono što je vezano za to područje poput materijalnog zbrinjavanja, potreština, njege i odgoja djece te ostale odgovornosti. Islam je definisao prava i obaveze koje su jasne u pogledu obje strane gdje niko nema pravo da nanosi nepravdu drugome, niti da povredi nečije pravo.

Kur'an upozorava muslimane da ne prekoračuju granicu ovih božanskih sistema i zakona, a ono što je spomenuto u suri el-Bekare od tih normi i

¹ Muslim u svome Sahihu, Kitabul-birr ve sile, Bab kubh el-kezib, 8/29.

² Buhari, Kitabul-iman, Bab alametul-nifak, 1/14; Muslim u svome Sahihu, Kitabul-iman, Bab ajetul-munafik selase, 1/56.

granica ponajbolje nam pojašnjava preciznost tih sistema u pogledu prethodno spomenutog. Kaže Uzvišeni: „Onima koji se zakunu da se neće približavati ženama svojim, rok je samo četiri mjeseca; i ako se vrate ženama – pa, Allah zaista prašta i milostiv je; a ako odluče da se rastave – pa, Allah doista sve čuje i zna. Raspuštenice neka čekaju tri mjeseca pranja; i nije im dopušteno kriti ono što je Allah stvorio u matericama njihovim, ako u Allaha i u onaj svijet vjeruju. Muževi njihovi imaju pravo da ih, dok one čekaju, vrate ako žele dobro djelo učiniti. One imaju isto toliko prava koliko i dužnosti, prema zakonu – samo, muževi imaju prednost pred njima za jedan stepen. – A Allah je silan i mudar. Puštanje može biti dvaput, pa ih ili velikodušno zadržati ili im na lijep način razvod dati. A vama nije dopušteno uzimati bilo šta od onoga što ste im darovali, osim ako se njih dvoje plaše da Allahove propise neće izvršavati. A ako se bojite da njih dvoje Allahove propise neće izvršavati, onda im nije grehota da se ona otkupi. To su Allahovi propisi, pa ih ne narušavajte! A oni koji Allahove propise narušavaju, nepravedni su. A ako je opet pusti, onda mu se ne može vratiti što se neće za drugoga muža udati. Pa ako je ovaj pusti, onda njima dvoma nije grijeh da se jedno drugome vrate, ako misle da će Allahove propise izvršavati; to su Allahove odredbe, On ih objašnjava ljudima koji žele znati. Kada pustite žene, onda ih, prije nego što ispune njima propisano vrijeme za čekanje, ili na lijep način zadržite ili ih velikodušno otpremite. I ne zadržavajte ih da biste im učinili nasilje; a onaj ko tako postupi – ogriješio se prema sebi. Ne igrajte se Allahovim propisima i neka vam je na umu blagodat koju vam Allah daje, i Knjiga, i mudrost koju vam objavljuje, kojom vas savjetuje. Allaha se bojte i da Allah sve zna – na umu imajte! A kada pustite žene i one ispune njima propisano vrijeme za čekanje, ne smetajte im da se ponovo udaju za svoje muževe, kada se slože da lijepo žive. Ovim se savjetuju oni među vama koji vjeruju u Allaha i u onaj svijet. To vam je bolje i ljepše. A Allah sve zna, a vi ne znate. Majke neka doje djecu svoju pune dvije godine onima koji žele da dojenje potpuno bude. Otac djeteta ih je dužan prema svojoj mogućnosti hraniti i odijevati. Niko neka se ne zadužuje iznad mogućnosti svojih: majka ne smije trpiti štetu zbog djeteta svoga, a ni otac zbog svoga djeteta. I nasljednik je dužan sve to. A ako njih dvoje na lijep način i sporazumno odluče dijete odbiti, to nije grijeh. A ako zaželite da djeci svojoj dojlje nađete – pa, nije grijeh kada od srca ono što ste naumili dadete. Allaha se bojte i znajte da Allah dobro vidi ono što radite. Žene su dužne čekati četiri mjeseca i deset dana poslije smrti svojih muževa. I kada one ispune njima propisano vrijeme za čekanje, vi niste odgovorni za ono što one, po zakonu, sa sobom urade – a Allah dobro zna ono što vi radite. I nije vam grehota ako tim ženama na znanje date da

ćete ih vi zaprositi ili ako to u dušama svojim krijete. Allah zna da ćete o njima misliti, ali im potajno ništa ne obećavajte, samo pošteno govorite. I ne odlučujte se na brak prije nego što propisano vrijeme za čekanje ne isteče; i imajte na umu da Allah zna šta je u dušama vašim, pa Ga se pričuvajte, i znajte da On prašta i da je blag. Nije vaš grijeh ako žene pustite prije nego što u odnos s njima stupite, ili prije nego što im vjenčani dar odredite. I velikodušno ih darujte darom, zakonom propisanim: imućan prema svome stanju, a siromah prema svome; to je dužnost za one koji žele dobro djelo učiniti. A ako ih pustite prije nego što ste u odnos sa njima stupili, a već ste im vjenčani dar odredili, one će zadržati polovinu od onoga što ste odredili, osim ako se ne odreknu ili ako se ne odrekne onaj koji odlučuje o sklapanju braka; a ako se odreknete, to je bliže čestitosti. I ne zaboravite da jedni prema drugima velikodušni budete, ta Allah zaista vidi šta radite." (El-Bekare, 226-237)

Pored ovoga, objavljena su i druga različita pravila u pogledu onoga što je vezano za brak počevši od prosidbe pa do razvoda uz naredbu muževima da se lijepo ophode prema svojim ženama. Kaže Uzvišeni: „O vjernici, zabranjuje vam se da žene kao stvari nasljeđujete, preko volje njihove, i da im teškoće pričinjavate, s namjerom da nešto od onoga što ste im darovali prisvojite, osim ako budu očito zgriješile. S njima lijepo živite! A ako prema njima odvratnost osjetite, moguće je da je baš u onome prema čemu odvratnost osjećate Allah veliko dobro dao." (En-Nisa, 19) Ova sura nosi naziv 'Žene' kako bi se ugled žena u društvu podigao. Isto tako, islam je ženu koja je majka učinio najvrijednijim članom društva s najvećim pravom da joj se čini dobročinstvo. Bračni život, shodno Kur'anu, počiva na ljubavi i samilosti te zajedničkom življenju i upravo je to najposebnije značenje istinske ljubavi. Kaže Uzvišeni: „I jedan od dokaza Njegovih je to što za vas, od vrste vaše, stvara žene da se uz njih smirite, i što između vas uspostavlja ljubav i samilost; to su, zaista, pouke za ljude koji razmišljaju." (Er-Rum, 21) Suprugu je naređeno da se šali, zabavlja i umiljava svojoj supruzi, a njoj je naređeno da bude poslušna svome suprugu.¹ Propisi islama jasni su u pogledu zabrane vanbračnih seksualnih veza i svega onoga što vodi ka tim vezama zbog slabljenja bračne zajednice i mogućnosti da se djeca rođena iz takvih veza bespravno pripisu onima koji im nisu biološki očevi. Takve veze korumpiraju moral kod žena ali i muškaraca uz mogućnost širenja raznih tjelesnih oboljenja. Blud se u islamu smatra velikim grijehom pa je zbog toga, preventivno, i ljudima ali i ženama naređeno da obore svoje poglede. Čovjeku je dozvoljeno gledati isključivo u onu ženu koja mu je rod ili u onu s kojom

¹ El-Kemdani, Fenu teamul en-Nebijj, sallallahu alejhi ve sellem, fi el-hajat ez-zevdžijje, str. 60.

živi u braku. Kaže Uzvišeni: „Reci vjernicima neka obore poglede svoje i neka vode brigu o stidnim mjestima svojim; to im je bolje, jer Allah, uistinu, zna ono što oni rade. A reci vjernicama neka obore poglede svoje i neka vode brigu o stidnim mjestima svojim; i neka ne dozvole da se od ukrasa njihovih vidi išta osim onoga što je ionako spoljašnje.“ (En-Nur, 30-31) Ovi ajeti su sveobuhvatnog značenja u pogledu etičkih moralnih normi koje čovjeku, ali i ženi, nalažu da ne gleda osim u ono što mu je dozvoljeno. Sve to, kako bi se čovjek što više udaljio od onoga što ga vodi ka zabranjenim vezama. Ovo je, prije svega, preventivno djelovanje kako bi se među supružnicima razvilo povjerenje. U vremenu kada je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, izgradio muslimansku zajednicu na temeljima najposebnijih etičkih principa, također je upozoravao na loše i neprimjereno ponašanje od kojih se posebno izdvaja nepravda prema ljudima. Kaže Uzvišeni: „Oni će poreći to što vi govorite, a vi nećete biti u mogućnosti da mučenje otklonite niti da pomoć nađete. A onome od vas koji nepravdu bude činio daćemo da patnju veliku iskusi.“ (Furkan, 19) Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: „Čuvajte se dove onoga kome je učinjena nepravda jer između nje i Allaha nema pregrade.“¹ Uzvišeni Allah je upozorio na pogubnost zavisti pa je kazao: „Ili bi ljudima na onome što im je Allah iz obilja Svoga darovao zavidjeli. A Mi smo Ibrahimovim potomcima Knjigu i mudrost dali, i carstvo im veliko darovali.“ (En-Nisa, 54) Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je također upozorio na pogubnost varanja pa je kazao: „Ko nas vara nije od nas.“² Na opasnost pretvaranja (rijaluka), upozoreno je u riječima Uzvišenog: „A teško onima koji, kada molitvu obavljaju, molitvu svoju kako treba ne izvršavaju, koji se samo pretvaraju i nikome ništa ni u naruč ne daju!“ (El-Ma'un, 4-7) Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je upozorio na opasnost pretvaranja pa je kazao: „Najviše čega se bojim za vas jeste mali širk! Rekoše: 'A šta je to mali širk Allahov Poslaniče?', 'Pretvaranje', odgovorio je.“³ Također, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je zabranio ljudima da budu umišljeni i smodopadljivi jer to upropaštava čovjeka, pa je kazao: „Tri stvari upropaštavaju čovjeka: škrtostkojoj se čovjek pokorava, strast koja se slijedi i umišljenost samim sobom!“⁴ Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je naredio ljudima da nipošto ne budu zadivljeni svojim imetkom, svojim ibadetom, svojom snagom, svojim ugledom, svojim djelima, pa je kazao: „Nikoga neće spasiti njegova djela. Prisutni su upitali: Zar ni tebe, Allahov Poslaniče? Poslanik, sallallahu

¹ Buhari u svome Sahihu, Kitab ez-zulm, Bab itka da'vetel-mazlumi, 3/99.

² Muslim u svome Sahihu, Kitabul-iman, Bab men gašana fe lejse minna, 1/69.

³ Imam Amed u Musnedu od Mahmud b. Lebida el-Ensarija, r.a., 5/428.

⁴ Vidi: Ebu Bekr el-Džezairi, Minhadž el-Muslim, str. 170.; Vidi: Ibn Kudame el-Makdisi, Muhtesar minhadž el-kasidin, str. 234.

alejhi we sellem, odgovori: Čak ni mene, osim ako Allah ne obaspe svojom milošću.“¹

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, mrzio je lijenost i tražio utočište kod Allaha od lijenosti pa je dovio: „Allahu moj, utječem Ti se od nemoći, od lijenosti, od strašljivosti, od oronulosti, od škrtosti.“²

Od najvažnijih stvari koje je islam ostavio u naslijeđe ljudskom društvu jeste briga za vremenom, njegova organizacija, pravljenje razlike između dnevnih aktivnosti i noćnog odmora, korištenje vremena u korisne stvari, negubljenje vremena u ono od čega nema nikakve koristi. Precizno definisana namaska vremena i njihova podjela govori nam o tome koliko islam brine o vremenu. Od vremena je, ustvari, satkan čovjekov život pa on treba da pazi kako raspoređuje svoje vrijeme i ono što radi od posla i ibadeta, kao i potrebnog odmora. Čovjekovo pravo koje ima u organizaciji svoga vremena, jeste poput Allahovog prava koje ima kod čovjeka u pogledu brige za ibadetom i njegovim blagovremenim izvršavanjem.

Na koncu, svakom razumnom čovjeku je jasno da su spomenute legislativne norme i njihova moralno-etička primjena u doba Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kroz njegov život doprinijela u izgradnji i povezivanju društva te njegovoj koherentnosti. Tome je dakako doprinijela i ljubav koju je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, pokazivao prema onome što mu je Allah objavio i sve ono što je on kao Njegov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, činio.

¹ Muslim u svome Sahihu, Kitab sifetul-kijame vel-dženne ven-nar, Bab len jedhul el-dženne bi amelihi, 8/139.

² Muslim u svome Sahihu, Kitab sifetul-kijame vel-dženne ven-nar, Bab len jedhul ehad el-dženne bi amelihi, 8/139.